САМОСТІЙНА УКРАЇНА

ТРАВЕНЬ, 1966

INDEPENDENT UKRAINE

ЧІКАГО — НЬЮ-ЙОРК

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

2315 West Chicago Avenue
Chicago, Ill., 60622

Ukrainian Monthly

Edited by Editorial Staff
Editor in Chief Michael Panasiuk

Yearly subscription $ 4.00, single copy 50 cents.
Mailed at Chicago Illinois.

Published by the
Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

ЗМІСТ

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК XVIII ТРАВЕНЬ, 1966 Ч. 5(207)

Євген Онацький

ТРАВНЕВІ РОКОВИНИ

СИМОН ПЕТЛЮРА

Якщо В. Винниченко — символ чесности з собою, Мих. Грушевський — символ чесности з народом, а Т. Шевченко — символ чесности з Богом, то С. Петлюра безсумнівний символ «чесности з ідеєю», якій тривало й завзято служив, не прислухаючись ані до своїх особистих переживань і почувань, як Винниченко, ані до «волі народу» як Грушевський, а тільки, щоб використавши всі йому приступні засоби, здійснити дорогу йому ідею української національної державности і суверенности.

Не його була вина в тому, що тих засобів було замало, і що, в шуканні за ними, мусів був іти на болючі компроміси (напр. із поляками), які однаково не рятували українську національну справу, але в великій частині українського громадянства викликали осуд і огірчення. Хто потапає — і за соломинку хапається.

Петлюра загинув на бруку паризької вулиці 25-го травня 1926-го р. Убивця, негайно заарештований, назвав себе Шварцбартом і пояснив, що виступає месником жидівського народу проти організатора погромів в Україні.

Паризький суд присяжних судив убивцю і — виправдав його, хоча на суді було встановлено, що Петлюра не тільки ніколи не організував погромів, але навіть і не був антисемітом.

Навпаки, як людина високо гуманна, людяна, Петлюра навіть боронив жидівське населення України, що терпіло найбільше від білоґвардійців Денікіна.

Але все ж — Шварцбарта було виправдано, а вдові Петлюри присуджено — один франк відшкодовання.

Один франк!

А оборонець Шварцбарта, комуніст Торес, одержав один мільйон франків винагороди.

Для українського народу, не зважаючи на твердження Шварцбарта, що він виступав ніби як месник жидівського народу, не було сумнівно, що Шварцбарт виступав не як месник, — бо й мстити не було що, — тільки як аґент таємної московської поліції, що дванадцять років пізніше вислала другого такого свого аґента Валюха, проти полк. Є. Коновальця, що був перейняв на себе провідництво в визвольній боротьбі українського народу.

Вбиваючи Симона Петлюру, московські большевики переслідували дві цілі: поперше, знищити людину, що була під той час символом і рупієм української визвольної революційної ідеї, а подруге — скомпромітувати цю саму ідею, втілену в особі Симона Петлюри, як ідею не світлого визволення, а як ідею насильства і погромів.

Смерть, що стільки разів чигала на українського Ґарібальді, як називали Петлюру чужинецькі журналісти тих часів, знайшла його не на побоєвищах, не в кривавій боротьбі і непосильній праці при закладанні підмурівків української державности, не в военному однострої і не з булавою Головного Отамана в руках, а в сірому цивільному одязі політичного еміґранта; не від кулі ворожого вояка, чесного солдата своєї хоч і ворожої нам Батьківщини, а з руки нікчемного наємника, платного аґента, що, стріляючи в безборонного, намагався одночасно й вимастити його болотом наклепів, позбавити його не тільки життя, але й чести, особистої і національної.

Він жив — як герой, помер — як мученик.

Він жив — як герой.

Роди геройства, правда, бувають різні.

Бувають такі, наприклад, герої, що загоряться раз у житті, зважаться на якийсь один героїчний вчинок — найчастіше, до того геройського вчинку вони змушені силою обставин, — і потім збирають із того геройства, ніби з якогось капіталу, новажні відсотки все своє дальше мізерне життя.

Але Петлюра до категорії таких «героїв» не належав.

Справжні герої свого геройства ніколи не висикують, не шукають за нього винагород. Вони все залишаються героями, тобто людьми саможертви і відданости, людьми служби, а не визиску. Коли ж винагороди до них і приходять, — то ніби проти їх волі, — вони їх приймають, але ніколи їх не шукають.

Таким героєм був і Симон Петлюра.

Ставши на службу одній ідеї, він усе своє життя, незважаючи на всі катастрофи, на всі невдачі, витривало, дійсно, героїчно й спокійно ніс свою службу аж до самої своєї смерти, ніколи її не зраджуючи, ніколи нею не зраджуючись.

Це була ідея, як ми вже зазначили, української незалежної суверенної державности.

Не зразу прийшов він до неї.

Симон Петлюра виховувався в дуже зросійщеному оточенні, в гіпнозі всемогутньости російської імперії, в ілюзіях демократично - соціялістичного братерства та споріднености московського й українського народів, що мають, мовляв, тільки скинути спільне ярмо царського режиму, щоб зажити дружньо й мило під спільним дахом. Але коли розвій подій після революції 1917 р. виказав всю облудність цих ілюзій, Симон Петлюра не залишився в полоні доктрини, вигаданої при столику, а волів глянути сміливо в очі реальним фактам. А ці факти промовляли дуже тверезо: Демократична Росія, як і попередня царська Росія, як і пізніша большевицька тоталітаристична, ніколи добровільно не погодяться на те, щоб Україна сама в себе господарила, сама розпоряджалася своїми природними багатствами та плодами праці своїх рук.

З моменту, як Українська Центральна Рада визнала в IV Універсалі цю жорстоку правду, Симон Петлюра став на терпистий шлях свого героїчного служення.

Треба було бачити його, як він на чолі горстки гайдамаків провадив оборону київського Арсеналу від далеко численніших большевицьких банд; як він переходив несподівано в протинаступ і проганяв їх в очайдушних наскоках; як він, — Генеральний Секретар Військових Справ, — цілими днями й ночами просиджував у своїй канцелярії, приймаючи людей, вислухуючи звіти з фронтів, даючи накази, пишучи відозви до населення, нараджуючись із фахівцями та політиками; як він, після гетьманського перевороту, як тільки був випущений з в'язниці, негайно знову віддався організаційній праці, щоб зорганізувати Всеукраїнський Союз Земств, де були зібралися тоді найсвідоміші сили української інтеліґенції; як він потім стає членом Директорії, яка провадить повстання проти гетьмана, що проголосив федерацію з Росією; як він пізніше, ставши Головою Директорії, тобто Головою Української Народної Республіки, він, Головний Отаман, продовжує, мов наші давні гетьмани, стояти на чолі всіх збройних сил молодої Республіки, і боронити її від навали московських імперіялістів, які, хоч поділені тоді на два табори — білоґвардійців Денікіна і Вранґеля, та червоноґвардійців Троцького і Сталіна, однаково прикладали всіх сил, щоб не допустити до відродження українського державного самостійницького життя; як він, стиснений з усіх сторін ворогами, зраджений масами несвідомого народу, задурманеного большевицькою пропаґандою, маючи під собою тільки й території, що під своїм урядовим поїздом та невеличкий шматок землі навколо нього, ні на хвилину не перестає боротьбу, і не тільки не здається ворогові, а цілком несподівано, діставши підмогу від братів Західної України, переходить у протинаступ і здобуває в переможному поході знову Київ.

Юрій Клен, у своїй епопеї «Попіл Імперії», прегарно віддав нам образ Симона Петлюри тих часів, коли, описуючи несподіваний наскок червоних на поїзд Головного Отамана, так його змальовує:

І в хаосі страшнім переполоху,
Неначе виточений з чавуна,
Спокійний, не схвильований ні трохи,
В квадратній рамі темного вікна,
До метушні байдужий і до грому,
Вдивляючись у той вогнений дощ,
Стояв, на лікоть спершись нерухомо,
Свідомий сил і переваги — Вождь.

Це було дійсно таке героїчне видовисько, що західньоевропейські політики, не остаточно засліплені московською імперіялістичною лицемірною пропаґандою, мимоволі й спонтанно захоплювалися.

Ось як напр., висловлювався один італійський

часопис тих часів з приводу здобуття Києва 30-го серпня 1919-го року:

«Ніколи ще ніякий нарід не боровся з більшою вірою в свою свободу; ніколи ще ніякий нарід не боронив свого права на життя і незалежність в трудніших умовинах: загрожений польською й румунською зажерливістю, цькований російськими єдинонеділимцями, без зброї, без засобів, самітний, під недовірливими або байдужими поглядами всієї Европи, український нарід звільняє свою територію від большевицької чуми і здобуває назад свою столицю. Вільні народи зворушені видовищем такої величі, навіть якщо їх уряди не хотять того бачити. Українці боронять не тільки самих себе, але й Европу».

«Ніколи ще ніякий нарід не боровся з більшою вірою...».

Тут, власне, італійський журналіст, що пізніше став головою уряду, відзначив головніше, що характеризувало одчайдушну боротьбу Петлюри.

Віра і витривалість.

Бо з віри випливає витривалість. Хто не вірить, хто кидається на всі боки, той вагається, той не може бути витривалим.

Віра ж дає завзяття, витривалість — непохитність, що й відзначають Петлюру, і роблять з нього того нашого Національного Героя, пам'ять якого ми щороку святкуємо.

Більша частина невдач від того, що люди не мають досить віри, тому й не мають досить витривалости. «Претерпівий до кінця спасен буде» — каже св. Письмо. Так, «до кінця».

Багато людей дуже легко приймають якесь рішення і — вирушають в похід. В початках кожної великої, але трудної справи, ми бачимо сотки людей, що загоряються солом'яним вогнем, але до кінця доходять лише одиниці, бо решта губиться по дорозі. Терпець і витривалість — лежать в основі всього великого. І горе тій нації, на чолі якої стають люди, що не мають витривалости й терпцю,що занадто часто міняють свої «вехи». І то тим більше, що така велика справа, як творення держави, ніколи не вичерпується в одному поколінні. Щоб створити державу — треба кілька поколінь, що передають одне одному визвольно - державницькі ідеї, що без перерви підтримували б святу традицію визвольної боротьби й державно - конструктивної праці. Створення Франції тривало кілька століть. Звільнення Еспанії від маврів тривало два століття. Об'єднання Італії в один державний організм, у кого вірив і його проповідував Макіявелі, здійснилося аж 300 років після його смерти. Боротьба ірляндського народу за створення власної державности тривала 600 років.

Чи могли б статися всі ці факти, коли б ті країни, коли б ті народи не мали провідної верстви, що твердо вірила в справедливість та необхідність — з точки погляду Божої й людської правди — своїх учинків, коли б не черпала вона з цієї віри завзяття, витривалість, непохитність в своїй важкій жертвенній боротьбі?

Що сталося б, напр., з Еспанією, коли б її провідна верства зневірилася була в своїй религії і почала роздумувати над тим, чи не було б «краще» для еспанського народу жити під магометанами-маврами, які були людяними й культурними людьми, і чи не було б краще для неї (провідної верстви) користуватися всіми тими привілеями, що їх дає приналежність до магометанської релігії та служба на державних посадах?

Але еспанська провідна верства протягом 200 років витривало витримувала ці спокуси і, зрештою, привела до звільнення від маврської окупації.

Хіба ж ми не знаходимося в відповідній ситуації?

Хіба ж багатьох із наших провідників, — згадати б хоча імена: Винниченка та Грушевського, з найчільніших наших провідників, — не спокусила була ця ідея, що може було б «краще» примиритися з советською окупаційною владою? Хіба ми не бачили, до яких катастрофальних наслідків доводило це їх вагання?

Заслуга Симона Петлюри полягає власне в тому, що він ніколи не вагався, що він був «чесним із своєю ідеєю», що він непохитно вірив в Українську державність і знав, що її осягнення залежить лише від одного — від повалення і знищення московської окупаційної влади в Україні.

Всі інші вороги вважалися йому менш небезпечні. Треба було, на його думку, зосередити все зусилля, щоб звільнитися від головного, найнебезпечнішого, найсильнішого, найзажерливішого ворога, хоча б для цього й треба навіть відрізати собі праву руку (західні українські землі). Вміти відрізняти головне від другорядного — це річ великої ваги.

З часів смерти Симона Петлюри пройшло багато років.

Багато крови і сліз поніс у Чорне Море наш Славута-Дніпро, вічний свідок наших змагань, наших терпінь, нашої слави.

Притихли пристрасті, що були розгорілися свого часу навколо постаті сл. п. Головного Отамана; улеглися особисті почуття, злагідніли

розбіжності в тактичних потягненнях, що поділяли тіло одної Соборної України: на Україну Східню й Західню й не давали змоги побачити постать нашого героя-мученика в правдивому світлі.

З цієї постаті, що відійшла вже в історичне минуле, відлетіло все те, що було в ній випадкового, поверховного, вимушеного обставинами, а залишилося тільки те, що було в ній істотне, вічне, незнищиме — «чесність з ідеєю, яка виливалася в геройську витривалу службу Українській Нації для забезпечення їй належного місця в «народів вільних колі».

Цій своїй ідеї він все своє життя по-геройському служив, за неї по-мученицькому вмер.

І цю свою ідею залишив, як заповіт, між нами. Залишив її в ділі і в слові; в ділі, бо ділом було все його життя, його найкращий твір, у слові, бо 20-го травня 1920-го р. він сказав нам у Києві:

— Перед нами великі завдання суспільного й державного будівництва, і кожен повинен віддати волю, душу й руки на службу цьому ділу. Ми повинні віддати йому всю енергію. Година повинна в нас бути за день, день за місяць, бо тільки таким чином досягнемо своєї мети...

— «Не марнотратним, не яловим повинно бути життя й перебування нашої еміґрації поза межами батьківщини, а повним глибокого змісту та корисних наслідків для рідного краю, — писав він у брошурі «Сучасна українська еміґрація та її завдання», — і додавав:

«Справа здобуття української держави — це справа всієї української нації, а не якоїсь кляси її, чи партії, — от через що порозуміння, узгіднення всіх інших чинників громадських і співпраця їх є умовою, без додержання якої ми ніколи своєї мети державної не осягнемо. Отже пріоритет державности над партійністю, загально - національних інтересів над клясовими, груповими, партійними мусимо ми на еміґрації зрозуміти і відчувати, як категоричний імператив, як одну з головних умовин нашого державного будівництва» (там же ст. 19-20).

Цей заповіт, що його залишив нам Симон Петлюра, наш герой-мученик, не залишається мертвою буквою, а все сильніше промовляє до нас живим палким своїм словом.

ЄВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ

Здійснюючи свій віддавна упляновании і зрадницький намір вбити Вождя українського організованого націоналізму, Москва рахувала завдати українському визвольному рухові, що його Полковник Є. Коновалець очолював та провадив, смертельний удар. Вона рахувала, що з його смертю кине в лави українського визвольного руху заразні анархії, замішання, взаємного поборювання та суперництва хоробливих амбіцій, і отим своїм злочинним замахом 26 травня 1938 року виявила, як високо вона оцінювала національно - революційну вартість полк. Є. Коновальця, як вона побоювалася українського націоналістичного руху під його керівництвом.

«Він умер за Україну. Продовжуйте те діло, за яке він умер», — сказала на свіжо-зробленій могилі Євгена Коновальця, ледви стримуючи ридання, його молода вдова небагатьом друзям, що змогли прибути до Ротердаму на трагічний похорон.

Це був і Його заповіт. Не сміла порватися нитка традиції безперервної боротьби за звільнення України, аж поки не буде осягнено державно-національного ідеалу, що за нього віддали життя найкращі сини України: Україна переможена, Україну окуповано, український нарід мусить зносити найбільші утиски й переслідування, але його свободолюбного духу не зломлено, його волі до власного державного самостійного життя не знищено, — боротьба далі йде і йтиме.

Головна заслуга полк. Євгена Коновальця полягає саме в тому, що коли московські імперіялісти вже тріюмфували в завойованій зброєю й підступами Україні, коли Головний Отаман і Голова Директорії Симон Петлюра впав жертвою на бруку Парижа, і українська політична еміґрація залишилася обезголовлена, в маразмі морального розкладу, зневіри, зміновіховства (навіть у Західній Україні, в Галичині, широким потоком розливалася хвиля новітнього комуністичного москвофільства), — Євген Коновалець не дав змарнувати те все, що на шляху до духового визволення нації вже здобув Симон Петлюра, і високо підніс прапор Симона Петлюри і дав українській політичній еміґрації нову снагу вірити в свою власну українську правду, дав нові сили до боротьби за неї, створивши націоналістичний рух, що захопив і повів за собою величезні народні українські маси в першу чергу на терені Західної України і по всіх землях українського розсіяння, як в Европі, так і в обох Америках.

І саме тому так нерозривно в'яжеться ім'я

Коновальця з іменем Петлюри; — не вважаючи на те, що методи боротьби були інші (бо зміни методів вимагала зміна обставин), — ціль залишилася та сама. Діло Петлюри перейняв і продовжував Євген Коновалець. Бо не сміло бути перерви в визвольній боротьбі!

Діло Петлюри і Коновальця, після смерти останнього продовжуємо ми.

Петлюра і Коновалець були справжніми вождями, провідниками народніх мас, що вміють собі здобувати загальне довір'я, що вміють втілювати в собі національні ідеали навіть тоді, коли сам нарід їх ще собі не усвідомлює. І в тому виявляється їхня провідницька акція навіть по смерті. Вони вміли дивитися ширше і глибше, ніж інші.

Інші можуть захоплюватися своїми партійними, чи груповими, чи становими, чи навіть особистими інтересами, — вони не вміють піднестися понад певним вузьким колом своїх інтересів, — справжні ж національні провідники над тим колом вузьких інтересів все підносяться і провадять понадпартійну політику, загальнонаціональну політику, державну політику.

І Петлюра і Коновалець були державними мужами, яких у нас завжди так було мало. У нас ніколи не бракувало ні політиків (хоча б і на чужій службі), ні революціонерів (хоча теж часто на службі не національних ідеалів), ні кандидатів на «вожденят», але справжніх державних мужів нам усе бракувало й бракує.

Таким державним мужем, що дивиться понад голови своїх прихильників і неприхильників, що не в'яжеться ніякими партійними чи груповими інтересами, але думає лише про інтереси всієї Нації, був у нас Богдан Хмельницький. Він бо, не вважаючи на своє шляхетське походження і шляхетське виховання, пішов задля визволення України з степовою вольницею; не вважаючи на своє православіє, Б. Хмельницький не вагався притягати на службу українській визвольній справі не тільки покатоличену українську шляхту, але навіть і бусурманів» — татар і турків. Він умів ясно визначити собі головного на той історичний момент найнебезпечнішого ворога і проти нього мобілізувати всі сили. Тільки завдяки тому, йому пощастило створити, бодай на деякий час, незалежну Козацьку Республіку.

Петлюра і Коновалець не мали такого успіху, і завдання, і вороги, що стояли перед ними, були й тяжчі, ніж за Богдана Хмельницького, але діяли вони за тими самими державницькими, а не партійними чи становими категоріями.

Євген Коновалець був уроджений провідник. Бо й провідником, як і артистом, треба родитися. Ним не можна зробитися. І коли я думаю над тим, що саме назовні визначало в Євгені Коновальцеві прикмету провідника, який полонить людей і веде їх за собою, то згадую його скромну постать, що відображувала його внутрішню силу та вміла надзвичайно вірно й швидко віднаходити в душах співрозмовників співзвучні струни... Струни довір'я і симпатії.

Помиляються ті, що думають, ніби провідника визначає якийсь божевільний гін до влади, якась сліпа віра в своє призначення, якась непогамована амбітність. Бо хоча й спрага влади, і шляхетна (але саме тому й шляхетна, що стримана!) амбітність і віра в своє призначення сповнити велике діло входять необхідно в психологічний комплекс, що витворює тип Провідника чи вождя народних мас, — то все ж не тільки вони визначають це його справжнє місце в суспільній гієрархії.

Найчастіше люди з надмірним гоном та з хоробливою амбітністю, замість виходити на провідників, заповнюють лави заздрісних невдатників, що їддю свого незадоволення та подратовання розкладають те суспільне оточення, в якому знаходяться; витворюють в ньому вогнища неспокою та постійну загрозу поважних суспільних незгод, особливо небезпечні в менти зовнішнього наступу.

Справжнього провідника народніх мас, що ми його шануємо стародавнім терміном «вождь» — ціхує щось інше: насамперед почуття моральної відповідальности перед масою, що йому довірилася, і що, за нашим стародавнім звичаєм, дивиться на нього, як на свого «батька» («Батько Отаман»!), що має по-батьківському піклуватися про неї, її вести, їй наказувати, але коли треба, і вмерти за неї, її боронячи.

Ціхує справжнього провідника якась особливо чарівна, або, як люблять у нас говорити, «магнетична» сила, що напружує й примушує вібрувати струни людської душі, що збуджує якісь потаємні відрухи й течії людської симпатії.

Хто знав особисто Коновальця, той знає, що його ціхували саме ці риси. Євген Коновалець умів підходити до людей, умів їх полонити. А умів, мабуть, тому, що любив до них підходити, що ними цікавився. Є. Коновалець не дурно кохався в політиці, яку розумів так, як її й слід розуміти, себто, - як мистецтво влаштовувати людські і суспільні відносини. І — як кожне мистецтво, так і політика — вимагає насамперед найтоншого й найглибшого розуміння людської душі, людської психології.

Євген Коновалець кохався в практичних пси-

хологічних студіях. Він знав: щоб кермувати людьми, слід їх знати. Та що може бути труднішого, як пізнання чужої людської душі? Вона не кожному відкривається. Вона відкривається тільки тому, хто вміє до неї підійти вміло й обережно; в кому вона відчуває друга; в кому вона відчуває оті співзвучні струни, що зроджуються тільки на струнах симпатії й любови...

Це — трудне й незбагнене мистецтво, але Євген Коновалець був таким мистцем, бо був людиною практичного життя, що шукає безпосереднього стику з дійсністю й з живими людьми і відчуває безпосередню реакцію чи спротив.

Він був глибоким практичним психологом, що не любив абстрактних теоризувань за столиком, безплідних і небезпечних «ідеологізмів», що з незвичайною легкістю розв'язують усі життєві проблеми... на папері, а авторові тих рядків одного разу (6 квітня 1934 р.) коли у нас відбувався листовний палкий обмін думками, написав,

«Ваші думки часто-густо, оскільки їх теоретично брати, видаються правильними. На жаль, коли б примінити їх до нашої дійсности і до самого життя, тоді, очевидячки, виказалися б вони навіть дуже помилковими. Все так досі бувало, що між теорією і практикою були великі розходження...».

Як практичний політик, що виріс і виховався в розгойданому морі української революції, в якому він зумів знайти й утримати свідомо вибраний напрямок, Є. Коновалець шукав контакту не тільки з окремими представниками людської психології, але й з найширшими людськими масами.

Для нього український націоналістичний рух міг бути тільки широким масовим рухом, в якому Провідникові необхідно постійно здавати собі справу в настроях та потребах народніх мас. Тому він охоче прислухався до всіх, від кого мав надію довідатись щось нове й корисне. Він не боявся почути й найбільш гірку правду, аби тільки вона відповідала дійсності. Зате не зносив пустопорожнього критиканства, яке іноді впрост виводило його з рівноваги. В листі до одного з членів активу він писав 26 грудня 1933 р. так:

«Мене хвилювала та обставина, що Ви ніколи не виходили поза критику того, що Вам видавалося недобрим, і ніколи не старалися спрецизувати по пунктах, якою саме, на Вашу думку, повинна б бути політика й тактика... Безперечно, того роду критика... допускальна, оскільки ходить про наших противників, бо їх обов'язком не конче має бути подавати нам вказівки, як саме це зло повинні ми виправити. Натомість... кожний, критикуючи чи то політику, чи то тактику, не тільки має право, але й обов'язок рівночасно точно з'ясувати по пунктах усі ті міркування, саме те зло, яке він добачує... має бути виправлене. Що більше, Ви часто-густо в цій критиці спиралися не на удокументованих фактах, а тільки на Ваших враженнях, що, розуміється, в ніякому разі не допустиме».

Багато таких критиканів зустрічав покійний Вождь на своїй тернистій дорозі; багато взагалі всіляких гальм і перешкод знаходив він на своєму довгому й трудному шляху організації української національної революції, але всі він переборював. Революційний український масовий рух розливався по українських землях нестримним потоком, і в уже цитованому вище листі з дня 26 грудня 1933 р. він писав, задоволено констатуючи:

«Через безпосередність, яка одинока широким масам зрозуміла і найбільш їм імпонує, ОУН мала змогу в дуже скорому часі... набрати характеру масової організації. Що більше, мала вона змогу перейти до вищих завдань, зв'язаних із підготовкою революції, цебто до організування масових виступів...».

Але і Москва не спала.

Євген Коновалець волів перебрати на себе в Організації найбільш відповідальну і найбільш небезпечну ролю — безпосереднього контакту з людьми підсоветської України, якою найбільш цікавився, бо розумів, як і ми всі розуміємо, що тільки там може знайтися ключ, що відкриє нам двері вимріяної свободи. Він волів безпосередньо одержувати від них інформації і передавати через них накази. Зрештою, це відповідало його уявленню ролі справжнього провідника, що перебирає на себе найбільше ризико і найбільшу відповідальність.

І так він зустрів Валюха і пішов назустріч своєї смерти... Сам один, щоб не наражати нікого іншого!

Він умер, шукаючи шляхів до визволення України.

Др. М. Рибак

МИРОВИЙ ДОГОВІР У БЕРЕСТІ ЛИТОВСЬКОМУ

Дещо про спомини графа Оттокара Черніна, б. міністра Закордонних Справ кол. Австро-Угорської монархії.

Мировий договір Української Народної Республіки з осередніми державами покінчив три і піврічну війну на українських землях, яку спровокував був російський царат у 1914 році.

Його заключено в Бересті 9 лютого 1918 р. В тому договорі контрагентами України були Німеччина, Австро - Угорщина, Туреччина та Болгарія (т. зв. «Осередні держави»).

Два роки пізніше, то є в 1920 р.появилася на книгарських ринках видана в Лондоні та Нью-Йорку книжка - спомин, в англійській мові, графа Оттокара Черніна, під наголовком, «В часі Світової війни». Це є спомини самого Черніна як дипломата, міністра закордонних справ Австро-Угорщини та учасника трьох мирових договорів, заключених між Осередніми державами з одної, а Україною, Большевицькою Росією в Бересті Литовському, та Румунією в Букарешті.

І саме у тих споминах гр. Чернін присвятив кількадесят сторінок описові мирового договору з Україною.

Граф Чернін перейняв був теку міністра заграничних справ Австро-Угорщини 26 грудня 1916 року а димісіонував у квітні 1918 р.

Вже у своїх перших записках з грудня 1916 р. автор стверджує, що під час І-ої світової війни майже всі континентальні европейські держави орієнтуються на політичну-воєнну напрямну Англії, а яка зі своїми союзниками: Росією, Францією та іншими державами об'єдналася в т. зв. «Антанту»: себто в об'єднане порозуміння. І саме та Антанта поставила собі за ціль цілковито розгромити Осердні Державп. Безпощадна боротьба німецьких підводних суден провокує також Америку до виступу проти Осередніх Держав.

Тимчасом внутрі Австро-Угорщини має гр. Чернін ще більше загрозливу ситуацію. Загал населення був економічно і фізично виснажений і відчував чимраз дошкульніший брак середників до життя. Звідси загальне невдоволення, що почало прибирати чимраз грізніші об'яви.

2) Договір у Бересті

Серед тих невідрадних обставин, в лютому 1917 р. падає в Росії царський режим. Під датою 13 червня 1917 р. автор нотує в своїх споминах вислідн докладно провірених обставин на теренах бувшої царської імперії. Він пише:«Наставлення російського народу, який сидить вдома та не воює, є поділене в питанні потреби почати нову офензиву на фронті. Зате фронтове військо не хоче взагалі воювати. Особливо піхота є проти дальшої війни. На фронті за офензивою є лише кавалерія, артилерія та козаки. А козаки, як звісно, навіть у часі революцій були найбільш льояльною підпорою царату!»

Тимчасом революційні події йшли стрімголов дальше- «Всеросійський Конґрес Робочих і Салдатськихх Депутатів, в осені 1917 р., ухвалив був домагання до большевицького уряду негайно розпочати мирові переговори з Осередніми Державами» .... «Головними провідниками большевиків є жиди, які мають впрост неймовірно фантастичні ідеї. Не завидую тому краєві, в якому большевики мають, або могли б мати владу. Тепер вони найшлися в блудному колесі, бо мають страх і то великий перед заключенням мирового договору, але рівночасно жахливо бояться продовжування війни... Большевизм — це велике страхіття для цілої Европи. Ех! Коли б ми мали силу і для нас не був би конечно потрібним негайний мир, то ми повинні візвати всі народи, які шанують закон і порядок, негайно вимашерувати на Петроград і там же негайно завести лад і порядок. Але закінчення війни ми не можемо сподіватися так довго, як довго Німці не будуть мати в руках Парижа. Та цього так довго вони зробити не можуть, як довго не мають звільненого східного фронту. А все це разом творить непобориме блудне колесо.»

10 грудня того ж року стрічаються представники Осередніх Держав у Бересті з большевицькою делеґацією. Її очолювали Йоффе, Троцький та мадам Бізекно. Про них пише гр. Чернін:« Це страшні потвори. Вони говорять про свободу та про згоду всіх народів світу, а є найбільш жорстокими тиранами, яких світ досі ще не бачив.» Троцького характеризує так: «Він є, безсумнівно, інтересною та мудрою людиною. Але як противник, він дуже небезпечний. Він є вийнятково здібним промовцем та посідає дар бистрої орієнтації. Того роду прикмети стрічаємо дуже рідко. Та при тому Троцький відзначається безличною нахабністю, так характеристичною для його (жидівської) раси.»

Але переговори з большевиками йшли дуже пиняво. Вони нарочно проволікали, бо сподівалися скорого вибуху революції у Берліні та Відні. А коли їм не так легко було того діждатися, при кінці грудня 1917 р. вони переговори зірвали та виїхали з Берестя.»

Тоді завдає собі автор ось яке питання: Що мені робити, якщо большевики до Берестя не повернуться?»

В кілька днів по розпочатті переговорів з большевиками прибула була з Києва до Берестя делеґація Української Центральної Ради. Її завданням, покищо, було лиш обсервувати хід переговорів та стежити за тим, щоб там же не нарушено здобутих прав на Україні. Тому саме, коли большевики опустили були Берестя, українська делеґація осталася на місці....

Серед своїх роздумувань над новою ситуацією по причині зірвання переговорів з большевиками, Чернінові приходить на думку, що чей же осталася для нього одна дошка рятунку, а саме — зблизитися до української делеґації та висондувати, чи би не вдалося почати з нею самостійні мирові переговори. Контакт бо - каже Чернін — з українцями саме під цю пору є одиноким ще шляхом, на якому можна б урятувати мир.

Тому береться він енергійно до цього діла та починає діяти в тій справі вже по полудні 3 січня 1918 р. І заки ще прийшло до першої офіційної зустрічі з представниками Осередніх Держав, Чернін, особисто, відбув тайні наради з деякими особами з-поміж української делеґації. Потім дістає офіційну згоду української делеґаціїї на ведення в імені України самостійних переговорів з Осередніми Державами, з виключенням большевиків. Також уряди тих держав, які мали своїх заступників у Берестї, то є уряди Осередніх Держав, вповні погодилися на плян Черніна самостійно переговорювати з українцями.

В той спосіб приготовано дипломатичну основу для першої офіційної зустрічі Осередніх Держав з українською делеґацією, яка відбулася вже 6 січня. На тій зустрічі очолювали українську делеґацію Олександер Севрюк, Микола Любинський та Микола Левитський, не беручи в рахубу кільканадцять осіб допоміжного персоналу.

Під враженням тої першої зустрічі з українською делеґацією Чернін нотує у своїх споминах ось що: «Сьогодні ми мали зустріч із українськими делеґатами. На тій нараді не було предсідника делеґації, Всеволода Голубовича.... В очі впадала різниця між українською делеґацією, а російською. Українці були далеко меншими революціонерами, як москалі. Зате вони були всеціло віддані справі свого краю. Вони не були також надто зацікавлені в розвитку соціялізму як такого. На Росію вони не зважали, бо їх думки були всеціло звернені в напрямі здобуття кращої долі для України. Усі їх змагання були звернені в тому напрямі, щоб як найскорше та з успіхом закріпити незалежність своєї держави. І на перший погляд було видно, що ці надзвичайно інтеліґентні українські делеґати мають намір ужити нас (Осередні Держави) як відскочню, з якої вони могли б скочити большевикам на голову.

Вони домагалися, щоб ми визнали суверенність їх держави і тим визнанням заскочити большевиків та змусити їх визнати Укр. Нар. Республіку як незалежний від них та рівнорядний з ними міжнародній суверенний чинник.».... «Відповідаючи на домагання українців визнати суверенність їх держави, ми освідчили готовість піти їм назустріч, якщо українці погодяться на такі наші пропозиції: 1. Переговори вестимуться в Берестї, а не Стокгольмі, як цього домагалися большевики. 2. Визнання ненарушимости дотеперішніх границь між Австро- Угорщиною та Українською Нар. Республікою. Ніяка з-поміж пертрактуючих сторін немає права встрявати у внутрішні справи другої держави».

«Але цікаве, що сталося, пише Чернін: На цю нашу пропозицію українці не дали ніякої конкретної відповіді, а противно, зажадали відстрочення переговорів у цілі порозуміння з їх урядом.»

Тимчасом українська делеґація постановила не лиш поїхати до Києва, але і по дорозі вступити до Львова щоб під час Різдвяних свят стрінутися там же,з галицькими політиками та враз із ними відбути конференцію. І та бажана зустріч з галичанами наступила на третій день наших свят, 9 січня того ж року.

Цікавим збігом обставин, дата 9 січня 1918 р. збігається з тим днем, в якому б. президент ЗДА Вудро Вільсон проголосив був у Конґресі у Вашінґтоні свої політичні тези, як основу всесвітнього замирення, знані нам як «14 точок Вільсона».

А обставини світової політики зложилися так, що в часі І-ої світової війни самовизначилася Україна як вільна і незалежна нація.

На тій конференції у Львові устійнено, щоб під час мирової конференції додатково піднести справу прилучення до Укр. Нар. Республіки усіх українських земель приналежних досі Австро- Угорщині.

Потім поїхала делеґація до Києва, щоб там-

же підготовити правні основи для оголошення ЧЕТВЕРТОГО, незалежницького універсалу, що його проголошено в Києві 22 січня 1918 р.

Як ми вже згадували, большевицька делеґація опустила була Берестя при кінці грудня 1917 р. З Петербурга зажадала та делеґація зміни місця переговорів на Стокгольм. Але Осередні Держави ту пропозицію з місця відкинули. Тоді большевики надумалися і постановили з початком січня 1918 р. вернутися назад до Берестя і далі переговорювати.

Про цей поворот большевиків до Берестя Чернін у своїх споминах з дня 7. січня пише ось що: «Коли російська делеґація зателеграфувала, що повертається, виїхав їй назустріч німецький офіцер, барон Лямезан, який розповів гр. Чернінові що відніс враження, що всі москалі, члени большевицької депутації, були підчас дороги дуже зажурені. Для них остався вибір між двома речами: некорисним для них мировим договором, або поворот домів взагалі без нього, бо в обох випадках був би для них лиш один вислід: трагічний, бо в разі невдачі жде їх у Росії фізичне знищення».

Під датою 10 січня згадує Чернін про нову розмову з українцями. Тоді перебував у Бересті лиш один український делеґат — Любинський, враз із персоналом делеґації. Хоч Чернін прізвища тих українців, з якими він говорив, не подає, то зауважує, що між ним, а українцями виринув новий конфлікт. Вони зажадали, щоб їх делеґацію визнано як вповні незалежну від большевицької, бо, як ні, вони конференцію зірвуть. А кілька днів пізніше, коли українська делеґація ще не повернулася була з Києва, Чернін, невдоволений із висліду розмови з українцями, не згадуючи про її зміст, був видно дуже схвильований, коли в своїм деннику занотував лиш одно речення: «Українці вже не переговорюють, але диктують!!».

***

20 січня Чернін пише: «З українцями, які мимо їх молодости, роблять враження людей тямущих, які в ситуації дуже добре орієнтуються та вміють її використовувати на власну користь, переговори посуваються дуже пиняво вперед.

Найперше зажадали вони були прилучення до своєї нової України Східної Галичини. Цього, однак, серед тодішніх обставин, годі було взяти під увагу взагалі. Потім стали вони більше поміркованими. Але, коли дальше почали наростати труднощі у нас, в Австрії (себто явні познаки революції), то вони ті обставини взяли під увагу та почали їх використовувати для своєї справи. Вони ж прекрасно зорієнтовані в тому, що ми є в примусовому положенні і мусимо заключити договір за всяку ціну та дістати від них збіжжя.

У тому критичному моменті вони видвигнули питання прилучення до України Східної Галичини, Буковини та Закарпаття».

А як дуже наглило Черніна закінчення справи договору з Україною, свідчить наявний факт, що він уже два дні пізніше, то є 22. січня, був у Відні. (Того самого дня у Києві оголошено Четвертий Універсал). І саме того ж самого дня, у Відні, відбулася коронна рада австро-угорських міністрів з молодим цісарем Карлом на чолі.

Вислідом тої наради було рішення про конечність заключення мирового договору з Україною та большевиками. Дальше вирішено, щоб українські частини Галичини та північної Буковини виділити в один коронний край із як найширшою національною та політичною автономією.

Про це все большевики догадувалися і дещо знали. Чернін скоро зорієнтувався, що большевики лиш тому покинули були Берестя, щоб знову примінити тактику проволоки, ждучи на революційні заворушення на заході. При тому стало ясним, що большевики не визнають Центральної Ради як найвищу владу на Україні, а самостійницькі рухи і постанови іґнорують. А Троцький навіть заявив був, перед опущенням Берестя, протестуючи рішуче, та завважив, що тим чином Осередні Держави вмішуються у внутрішні справи Росії.

***

Коли Чернін 22 січня вернувся був до Берестя, стрінув тамже б. австрійського посла до парляменту, провідника буковинських українців, барона Миколу Василька, який на виразне запрошення Черніна вже попереднього дня прибув сюди... Але Василько був впрост захоплений тою грою, яку українці почали були в Бересті... І тому Чернін у своїх споминах жалується на Василька, бо він тамже виступав далеко більше «шовіністично», як тоді, коли він з Черніном співпрацювали на віденській парляментарній арені.

Остаточно і Чернін і Василько устійнили спільну плятформу щодо мінімум українських жадань.

***

Тимчасом Троцький хотів включити до переговорів як двох мирових делеґатів України — харківських большевицьких емісарів: Шах-Рая і Медведя. Неґативну ролю згаданих харківських емісарів знаменито висвітлив згаданий вже делеґат Української Центральної Ради Лю-

бинський. Вслід за тим Осередні Держави внесення Троцького відкинули.

(При тій нагоді не від речі буде пригадати собі, що той сам Шах-Рай, у 1954 році, в Америці, на сторінках «Народна Воля» друкував свої ревеляції з тих часів і то в сильно протибольшевицькому наставленні).

Згадані переговори з Осередніми державами вела вже делеґація у повному складі, з винятком Голубовича, який по проголошенні IV Універсалу зайняв місце прем'єр-міністра по Винниченкові, що уступив.

Напередодні підписання договору з Україною

Під датою 8 лютого Чернін записує: «Сьогодні вечером має бути підписаний мировий договір з українцями. Він буде 1-им у цій страшній війні. Але я б дивувався, якщо Центральна Рада ще б досі була в Києві. Та Василько вручив мені т. зв. приспішену телеграму, датовану в Києві, 6 лютого, вислану до тутешньої української делеґації... Троцький відмовився від моєї пропозиції послати, як кур'єра, одного з офіцерів австрійського генерального штабу на місце, щоб там же засягнути правдиві та достовірні інформації. Телеграма переконала мене, що запевнення Троцького немовби большевики були вже в Києві, були з його сторони нічим іншим, як стратегічним підступом».

Ґрац, один із урядників Черніна, поінформував його, що Троцький «є дуже пригноблений нашим заміром заключити мировий договір з Україною, а ще й до того невідклично сьогодні. Ці факти переконують мене», згадує Чернін, «що саме тому мировий договір з українцями мусить бути підписаний. Ґрац інформував мене дальше, що договорився з петербурцями про зустріч з ними наступного дня. Ціль цеї зустрічі має нам дати змогу зорієнтуватися, чи взагалі існує яканебудь спроможність порозумітися з ними, чи може ми будемо змушені переговори з ними зірвати... Чи сяк, чи так, то це інтермеццо у Бересті блискавичним темпом уже зближається до свого закінчення».

Підписання договору між українцями і Осередніми Державами

На засіданні мирових делеґацій 8 січня Троцький, в імені большевиків, рішуче відмовився враз із цілою большевицькою делеґацією, підписати цей договір.

У відповідь на це освідчення Чернін заявив, діючи в імені всіх членів, репрезентуючих Осередні Держави, що «вони визнають делеґацію Української Народної Республіки за вповні незалежного та правного уповноваженого представника суверенної Української Народної Республіки і вона має повне, незаперечне право у власному імені заключувати всі міжнародні договори».

«Троцький, коли прислухувався цій заяві, завважує Чернін, — був так зденервований, що аж жалко було на нього глядіти. Він був блідий, мов стіна, глядів перед себе непорушно, при чому нервово шкрябав олівцем по якомусь бібулястому папері. З його чола спливали важкі краплі поту. Було очевидним, як глибоко він переживає ту невдачу, яка, в присутності його земляків, стрінула була його зі сторони його ворогів, представників України.

По короткій заяві Троцького, большевицька делеґація переговори другий раз зірвала та опустила місце нарад».

По згаданому інтермеццо з большевиками, прийшло вранці 9 лютого до формального закінчення переговорів та підписання мирового договору між Україною й Австро-Угорщиною, Німеччиною, Туреччиною та Болгарією.

На тому кінчає гр. Чернін свої нотатки про мировий договір з Україною.

Зв'язки графа Черніна з президентом ЗДА Вудро Вільсоном

Коли ми покінчили справу мирового договору між Україною, а Осередніми Державами, варто згадати також і про те, що пише Чернін на кінці своїх споминів про його взаємовідносини із президентом ЗДА Вільсоном.

Чернін виясняє: «Ситуація Австро-Угорщини була під кожним оглядом безвихідною, навіть тоді, як президент Вільсон був виступив із своїми 14 точками, з кличем про самовизначення народів. Та програма Вільсона є в очах цілого світу разючим контрастом до тих мирових проєктів, що їх узгіднено було у Лондоні, ще 1915 р. Нова зоря зійшла по тамтій стороні океану. Очі всіх звернулися в сторону Америки. Сильна людина виступила на перший плян та могутньою своєю ідеологією розторощила лондонські резолюції в справі розбору Австро-Угорщини, створення вільної Польщі та поширення границь Росії. Одним словом, отворила браму для розумного мира.

Чернін старається навязати ближчий контакт із Вільсоном. І це йому починає вдаватися. Вільсон, натомість, був докладно поінформований про зміст заяв Черніна, які він виголосив був у віденському парляменті. У відповідь на ті заяви, Вільсон відповів йому в ду-

же прихильному тоні. Вже не улягало ніякому сумнівові, що Чернінові вдасться увійти в безпосередній контакт із Вільсоном, якого Чернін шанував як визначного політика, вченого та спеціяліста державного й міжнародного права. Коли б ті контакти поглибилися, тоді справа батьківщини Черніна була б взяла прихильніший для неї оборот. Ми на підставі обговорених нами споминів Черніна про Україну можемо припустити, що Чернін, саме в інтересі своєї батьківщини, яка заключила була мировий договір з Україною, підтримав би був у Вільсона справу незалежности української держави. Чернін пізнав був большевиків знаменито і був зорієнтований, яку ролю могла б відограти самостійна Україна в боротьбі проти них.

Але коли справа наладнання безпосереднього зв'язку Черніна з Вільсоном зближалася, то тому перешкодила несподівана димісія Черніна з посту міністра заграничних справ, яка мала місце в квітні 1918 р. Причиною тої несподіваної димісії були інтриґи двірської камарилі, яка переконала молодого цісаря, що політика монархії з орієнтацією на Америку не є корисною. Опозиція бо заступала думку, що треба нав'язати контакт з Лондоном, покоритися перед британською короною і при помочі Британії рятувати батьківщину.

Та зміна політики стала потім найбільшою катастрофою для могутньої, кілька сотень років триваючої наддунайської монархії весь час під скиптром Габсбурґів.

ПОВІДОМЛЕННЯ УККА ПРО IX КОНГРЕС

Маємо приємність повідомити, що в днях 7, 8 і 9 жовтня 1966 року відбудеться Дев'ятий з черги Конґрес Українського Конґресового Комітету Америки у Ню Йорку, в готелі «Ню Йорк Гілтон» при 6-ій Евню і 53-тій вулиці. Цей Конґрес Американських українців проходитиме під знаком 25-річчя Українського Конґресового Комітету Америки і тому він має бути одночасно маніфестацією української солідарности в ЗДА. Нема сумніву, що при теперішніх міжнародних відносинах, а зокрема при визиваючій поведінці Москви супроти Українського Народу в нищенню його національних і культурних надбань, — цей наш Конґрес повинен мати для всієї нашої спільноти в ЗДА велике значення.

На цьому Конґресі всі його учасники-делеґати матимуть змогу не тільки розглянути діяльність УККА за його останню каденцію, але й солідарними зусиллями устійнити програму його праці на майбутнє.

Всім членам Українського Конґресового Комітету Америки напевно залежить на тому, щоб ця їх репрезентативна Організація діяла якнайсправніше й у своїй діяльності керувалась найвищим добром поневоленого українського народу та інтересами української спільноти в ЗДА. Тому всі Членські Організації мусять до цього Дев'ятого Конґресу належно підготовитись і глибоко продумати всі ті засоби, якими УККА, краще ніж досі, зміг би організувати допомогу визвольним змаганням Українського Народу та забезпечити збереження української національної субстанції і всесторонню розбудову українського збірного життя в Америці.

На основі зобов'язуючого Статуту УККА в Конґресі можуть брати участь всі члени УККА, себто Організації, що були прийняті в Члени УККА і підписали відповідну декларацію в справі виконування наложених обов'язків, як також перший раз візьмуть участь в Конвенції делеґати Платників Національного Датку до УНФонду.

Згідно з постановою Четвертого Конґресу УККА, що відбувся в днях 5-6 листопада 1949 року у Вашінґтоні, всі Членські Організації, що зголосять свою участь в Конґресі:

1. мусять мати вплачені членські вкладки за три останні роки в приписаній Статутом висоті;

2. їх делеґатами на Конґрес можуть бути тільки такі громадяни, які є постійними Платниками Національного Датку і не залягають із вплатами за останні 3 роки;

3. всі Членські Організації зобов'язані за місяць перед Конґресом сплатити всі свої членські залеглості і вплатити одноразово реєстраційну оплату, сума якої буде визначена Радою Директорів в червні місяці цього року.

Згідно з постановою останнього Восьмого Конґресу в дні 14-го жовтня 1962 року, в Дев'ятій Конвенції мають право взяти участь делеґати Платників Національного Датку до Українського Народного Фонду. Нові додатки до Статуту Уступ II, звучать так:

§5-а: Кожний існуючий Відділ УККА повинен не менше як 60 днів до Конґресу оголоси-

ти і скликати публічні Збори всіх Платників Українського Народного Фонду, які мають відбутися найменше за два тижні від дати оголошень в цілі вибрання делеґатів. Кожні такі Збори є уповноважені до наступного:

1. вибрати одного делегата, коли на Зборах є присутніх щонайменше від 25 до 100 осіб;

2. якщо учасників на таких Зборах є понад 100 осіб, тоді вибирається найбільше двох делеґатів.

§5-б: Кваліфікації Платників Національного Датку, які мають брати участь в Зборах, голосувати і бути вибраними делеґатами на Конґрес, мусять бути означені Радою Директорів згідно зі Статутом.

§5-в: На випадок, коли місцевий Відділ УККА не скличе, або відмовиться скликати такі Збори, тоді Екзекутива на письмове прохання, підписане 10-ма Платниками Національного Датку до УНФонду в даній місцевості, — і по ствердженні, що Відділ УККА таких Зборів не скликав, або відмовився скликати, та внесене до Екзекутиви не менше, як за 45 днів перед Конґресом, — тоді Екзекутива, по ствердженні важної причини, може скликати такі Збори з власної ініціятиви, не менше як за 30 днів перед Конґресом, для вибору такого делеґата на умовах, які Екзекутива вважатиме за відповідні.

Просимо всі Центральні Організації й Установи, які є в системі УККА, вплинути відповідно на свої Відділи, щоб вони своєчасно виконали всі повищі зобов'язання супроти УККА і щоб участь в Дев'ятому Конґресі була відповідно і чисельно заступлена вибраними делеґатами.

Екзекутива Українського Конґресового Комітету Америки

Ярослав Гайвас

ЗАВВАГИ У ДИСКУСІЇ НА НАРАДІ КРАЙОВОЇ РАДИ УККА

1. У нас є одне велике недомагання: протягом цілих років поза спорадичними припадковими заторкненнями тої чи іншої справи й досить обмеженою дискусією над деякими поточними справами — не було вичерпної політичної дискусії.

2. Не було дискусії — не може бути передумання й вияснення та опісля схвалення обґрунтованих напрямних.

3. Нпр., відомі «Десять точок». Всі пам'ятаємо, як на поспіх ми дискутували і як ще більше на поспіх вони були остаточно оформлені. Відразу мусимо сказати, що з малими винятками вони для цілого громадянства несприйнятливі. Для одних з одних причин, для других з інших. Значить, ті «Десять точок» є *недійсними, необов'язуючими*.

4. А тепер я хотів би висловитися до деяких заложень нашої політики УККА, з яких випливають численні похибки й шкоди. В останньому числі «Юкрайніен Квотерлі» в статті проф. Добрянського є ось які твердження (вільний переклад): Якщо яканебудь група невпинно підкреслювала факт, що без сильної і мужньої Америки, якій кожен громадянин мусить дати свій вклад,, справа свободи в світі пропаде, то нею без сумніву був УККА. Свобода України і інших поневолених націй була б направду великою ілюзією.

І це все якраз протилежне до вічної й незмінної правди, якою є: кожен нарід може визволитися тільки своїм трудом і боротьбою. Тільки власні сили вирішують долю кожної нації. Розрахунок на чужі сили — чистісенької води інтервенція й капітулянство. Певно, кожен нарід мусить придбати собі якнайбільше приятелів у світі, якнайбільше допомоги: але основну дань поту й крови мусить дати він сам. Це з одного боку правда. А правда з другого боку ось яка: Америці вже доволі союзників, що їх вона мусить нести на своїх плечах. Америці треба союзників, що стоять на власних ногах, а яким вона тільки в якійсь мірі помагає. Ці речі треба сказати виразно й ясно, а не потішити себе «великою ілюзією», що хтось за когось виконає історичну місію.

5. Інший концепт, що на нього я хочу звернути критичний погляд, є комплекс поглядів, що творять цілість «холодної війни». Що це є «холодна війна»? Досвід, а не натягнені слова вчать нас, що це тільки сестра «політики стримування», правда більше злюща й криклива. «Холодна війна» такий самий пасивізм, така сама застигла стерильна концепція, як і «контеймент». Хто хоч на мить може припустити, що «холодна війна» є добрим засобом і правильним протиставленням большевицькому загарбництву під маскою «визвольних революційних війн»?

Не «холодна війна», а чинна постава до кожного заходу ворога, не лайка, а ініціятива, не де-

клярація, а протиудар на удар, а потім свій удар.

Бо тільки своя політика активної творчої постави, політика визвольних рухів, визвольних здвигів поневолених народів може а) стримати большевиків, б) допомогти поневоленим народам.

Ми проти війни! Ми за визволення поневолених народів. Ми за нову картину майбутнього. Власне, воюємо ми не лише проти большевизму, але за ті великі позитивні цілі, що перед нами, перед усіма людьми доброї волі. Бо тільки наявність тих великих позитивних цілей забезпечує тривалу перемогу. Найновіша історія вчить нас, що Захід виграв першу світову війну, розторощив центральні держави, кайзерську Німеччину та причинився до підготови дороги Гітлерові. В другій світовій війні знищено гітлерівську Німеччину (що було конечним), але брак великих, всеобіймаючих позитивних цілей спричинив, що вможливлено Сталінові ввійти до Вільня, Праги й Берліна. Отже наші союзники в першу чергу ті, яких прагнення кращого майбутнього схрещуються з нашими.

6. І ще одну, на мою думку, важливу справу хочу порушити. В нашій політичній термінології поволі завмирають деякі слова й поняття. Нераз люди бояться їх. Ось, напр., сьогодні належить уже до злого тону вживати слова «реальний», «реальна політика», бо лають Вас «реалітетниками». Заговорите про контакти, зустрічі, а вас зразу по головці «здибальником», «ікроїдом», «зміновіхом» і іншими багато більше вишуканими епітетами. А тепер до цих слів доходить ще слово «еволюція», «еволюційний». Що є еволюція у визвольній боротьбі поневоленого народу? Та ж це постепенне, нераз повільне вирощування й нагромаджування визвольних сил та підготова до революційних здвигів. Революція — це овоч, але пуплянок, цвіт виростають еволюційно. Власне і суть у цьому, що справжній революційний і визвольний рух вміє й мусить використати для себе й мир і війну. Щож було в декаді між 1638 роком після бою під Кумейками і 1648 роком, як не повільне еволюційне визрівання визвольних сил українського народу? В тому то й суть справи: щоб бути переможним, визвольний рух мусить використати для себе всі форми життя й усі умовини. Інакше ми попадемо в транс авантюристської «перманентної революції», залишивши за ворогом можливість використовувати для себе багатство тактичних заходів і життьових різничкувань.

7. Накінець практична справа, один деталь нашої практичної політики. Деталь, який може нам наробити ворогів у цілій Европі, ізолювати нас і поставити наш нарід і його визвольні змагання в дуже складне положення.

Ідеться про деякі спроби з боку деяких наших діячів шукати союзників для нашої справи і в якійсь мірі йти з різними німецькими колами. Ми цю лекцію брали вже двічі на протязі життя одного покоління й двічі дістали жахливу двійку від життя. І сьогодні не треба доказувати, що сильна Німеччина, об'єднання колишніх німецьких земель і т.д., противиться інтересам українського народу. Впрочім, того й ніхто не скриває, що Німеччина та її союзники готові давати компенсату східнім німецьким сусідам коштом земель українського народу. І це ми мусимо мати ясно перед очима. Це життєвий факт і на нього не лише не сміємо замикати очей, але й ставляти його перед очима українського загалу, українських діячів. Не кожен бо ворог нашого народу є нашим приятелем.

Це все не вичерпує актуальних політичних питань, які стоять перед нами й на які ми не знаходимо правильну відповідь. Сьогодні ці питання вийнятково яскраво перед нами і тиснуть вони за правильними відповідями. На наших очах рішається, чи бути сякому-такому мирові в найближчому часі, чи більшій війні. І одне й друге кладе особливо відповідальні обов'язки на українську людину в діяспорі. Чи мир чи війна — нам прийдеться зводити тяжкі бої на кожному відтинку за права українського народу. І тому я пропоную:

Крайова Рада УККА пропонує Екзекутиві УККА застановитися й продискутувати всесторонньо політичне положення та можливості дальшого його розвитку і таким чином допомогти сформулювати українську визвольну концепцію. Основою тієї концепції мусить бути врахування всіх діючих сил і невідхильна потреба українцям у вільному світі сприймати кожен прояв активно, об'єднаним фронтом.

Іван Розгін

ЗНАЙОМТЕСЯ З НАШИМИ НАУКОВЦЯМИ

ВАДИМ ЩЕРБАКІВСЬКИЙ

(1876 — 1957)

Минає 90 років від народження і близько 10 років після смерти професора Вадима Щербаківського, українського вченого — археолога, етнографа, етнолога, історика, знавця українського народного мистецтва. Ще так недавно він був серед нас, хоч і поважний віком, але повний життя. Був він активним не лише як вчений, а й на громадській, церковно-релігіній, а саме головне — адміністративній високошкільній ниві.

Народився Вадим Щербаківський 17 березня 1876 року в с. Шпичинцях, тепер Попільнянського району, Житомирської области, в священницькій родині. Батьки та й всі інші члени родини були висококультурними і національно-свідомими діячами. Про це свідчить той факт, що крім В. Щербаківського в родині виховався ще один діяч українського відродження — його брат Данило (1877-1927) що працював керівником Відділу Народного Мистецтва Всеукраїнського Історичного Музею в Києві і в роках 1910-1927 зібрав понад 30,000 експонатів. Обидва брати від своїх батьків, крім найкращого виховання, університетської освіти, дістали національну свідомість, любов до українського народу, до його культури.

Закінчивши в 1902 році університет у Києві, В. Щербаківський присвятив себе науковій діяльності, вивченню українського мистецтва та археології. В 1905 році він уже виступив з науковою доповіддю на археологічному з'їзді в Катеринославі. Крім наукової праці, В. Щербаківський брав активну участь в тогочасному національному і навіть політичному житті, за що (та знайомство з такими діячами як М. Лисенко, В. Антонович, М. Грушевський, Стеценко, Леонтович та інші в 1907 році) під час пореволюційної царської реакції був ув'язнений і відсидів більше 6 місяців у в'язниці. У зв'язку з тим, він примушений був 1908 року переїхати до Львова. Тут був призначений на посаду заступника директора Митрополичого музею і розпочав з благословення (і звичайно фінансування) митрополита А. Шептицького свою наукову діяльність в Галичині.

Два роки В. Щербаківський об'їжджав Східну Галичину, знайомився з історичними пам'ятками, вивчав українське народне мистецтво. Хоч і короткий цей період, але важливий в його житті, бо на підставі своїх наукових досліджень В. Щербаківський ще раз ствердив єдність культури українського народу, не зважаючи на штучний поділ української території між різними державами. В Галичині, як і раніше на Східних українських землях — В. Щербаківський запопадливо збирав етнографічний матеріял, розкопував могили біля Галича, поповнював і систематизував музейні збірки тощо. Бере участь в науковій діяльності НТШ, доповідає на відповідних Секціях про свої праці і друкує наслідки своїх дослідів в записках НТШ.

В 1910 році, завдяки заходам відомого вченого чеського роду Хвойки, В. Щербаківському вдалося повернутися до Києва, де почав працювати з Хвойко над розкопками в Білгороді і з Данилом Щербаківським в Історичному Музеї. Разом з тим він почав читати доцентський курс в університеті Св. Володимира. В 1912 році Губерніяльне Земство в Полтаві запропонувало В. Щербаківському посаду директора Полтавського музею, на що він погодився і в цьому ж таки році переїхав до Полтави, де із властивою йому діловитістю взявся за розбудову музею, який пізніше славився на всю Україну. В Полтаві В. Щербаківський перебув світову війну, зустрів революцію, визвольну боротьбу і брав посильну в ній участь. Крім наукової праці, він брав участь в організації Українського Університету, що був започаткований в Полтаві, та в організації інших вищих шкіл. В університеті розпочав читати доцентський курс археології.

В кінці 1921 року В. Щербаківському, при справді щасливих обставинах, вдалося виеміґрувати з України і дістатися до Відня, де в той період скупчилася українська еміґрація. Весною 1922 року переїхав до Праги, де був обраний професором археології. В Празі прожив повних 23 роки, працюючи в Українському Вільному Університеті, можна сказати, від самого початку його існування, аж до 1945 року, тобто, до часу переїзду до Німеччини. В УВУ Щербаківський керував катедрою археології та виконував різні академічні та адміністративні обо-

б'язки — продекана і декана філософічного факультету, головував в різних комісіях, комітетах. Весною 1945 року евакуювався до Мюнхену, столиці Баварії в Німеччині. Тут при участі інших професорів УВУ (І. Мірчука, Д. Дорошенка, Н. Полонської-Василенко, П. Курінного та інших) відновлено діяльністьУВУ, який діє й досі. При цій нагоді варто пригадати, що з ініціятиви В. Щербаківського УВУ в Німеччині поповнився визначними вченими із Східніх Земель, як, наприклад, професорами: П. Курінним, В. Петровим, Ю. Шевельовим, П. Ковальовим, Ю. Бойком, Гр. Ващенком, В. Державиним — всі вони з філософічного факультету, але в неменшій мірі був поповнений і факультет права.

Професор В. Щербаківський не обмежувався працею в УВУ, він брав участь в організації УТГІ, Православної Богословської Академії, НТШ, УВАН та всіх наукових товариств, які поставали в цей період. Само собою зрозуміло, що найбільше уділяв уваги УВУ. Тут він виконував, як і в празький період, обов'язки декана, ректора, проректора. 17 березня 1947 року, у зв'язку із 70-літтям — УВУ наділив проф. В. Щербаківського найвищим науковим ступенем — почесним доктором УВУ. То була заслужена нагорода від УВУ, якого він був все своє життя основою і прикрасою.

В 1951 році проф. В. Щербаківський переїхав до Англії, в Лондон, на постійне життя. Мав він в той час добрий намір звільнитися від адміністрітивних обов'язків і в спокійних умовах закінчити низку соїх наукових праць, головним чином підготувати друге видання «Формації української нації» і монографію «Українська хата». Помер В. Щербківський в 1957 році, в Лондоні, там же і похований. Так закінчив своє фізичне життя другий Щербаківський, бо перший- тобто, його брат Данило — покінчив самогубством в 1927 році, в Києві, втопившись у Дніпрі. Обидва вони залишили велику духову спадщину, яка буде вічно проміньовати, бо буде духовим джерелом для наснаги нам — сучасникам і прийдешнім поколінням.

Переходимо до перегляду наукової діяльности В. Щербаківського.

Наукова діяльність В. Щербаківського дуже різноманітна. Як ми уже згадували, він був археологом, етнографом етнологом і істориком. Проте, цілеспрямованість всіх його наукових праць була одна й та сама: збагатити українську науку фактичними історичними даними, що український народ самобутній від віків господар на своїй території, де створив властиві лише йому матеріяльні і духові вартості.

Вадим Щербаківський належав до Київської історичної школи В. Антоновича, яка за основу історії українського народу брала не лише історичні події, а й передісторичні (праісторичні). «В Київській школі В. Антоновича, — каже В. Щербаківський, — історія природно виростала з ґрунту, з своєї землі, зв'язана з територією». «Ми мусимо продовжувати традицію В. Антоновича, — каже він в іншому місці, — і не тільки історикам, а й іншим спеціялістам та ширшому громадянству дати можливість познайомитися з тим, як формувався наш народ, як він виростав, починаючи від його колиски, і як дійшов до створення Київської держави». «Моїм завданням є, — каже В. Щербаківський, — накреслити праісторію України до тих часів, коли про життя української території з'явилися перші українські писані пам'ятки» (З передмови до книжки «Формація української нації», Прага, 1941).

Не є нашим завданням подати детальний аналіз наукової спадщини В. Щербаківського, бо це неможливе в даній формі популярного нарису. Ми висловлюємо побажання, щоб хтось із молодих наших науковців виконав це почесне завдання. Ми говоримо найбільш загально і популярно про найважливіші праці В. Щербаківського.

Ми стверджуємо, що В. Щербаківський — великий дослідник, визначний учений з найважливіших ділянок українознавчих наук: українського народного мистецтва, археології, етнографії. Спадщина його велика і многогранна. Наслідки своїх багаторічних праць та узагальнень він подав у таких виданнях: «Український палеоліт», «Українська протоісторія», «Понтійське мистецтво», «Дерев'яне мистецтво», «Основні елементи орнаментації українських писанок», «Концепція походження українського народу», «Історія назви Русь та московські гіпотези», «Архітектура українських церков», «Географія Геродота», «Українська хата», і «Формація української нації».

В цьому реєстрі ми подали лише видруковані або готові до друку праці. Крім цих монографічних праць В. Щербаківський виконав численну кількість дрібніших, хоч і важливих причинків до історії, чи до пізнання якогось явища описів і записів народної творчости.

Для характеристики В. Щербаківського як вченого треба пригадати, що він брав участь в 17 міжнародних наукових конґресах — в Празі, Парижі, Лондоні, Осло, Брюсселі, Будапешті, Варшаві, Софії, Београді та ін. Він обраний дійсним членом Чеської Академії Наук, Інтер-

національного антропологічного Інституту в Парижі, Словацького наукового товариства Про-Лімес Романус, дійсним членом НТШ, УВАН. Був обраний лицарем Югословенського ордена св. Сави. У православних громадах, до яких належав, був завжди членом парафії і членом Церковного Братства.

В. Щербаківського дуже шанував і високо цінив його учень Олег Кандиба, також другий учень — Ю. Липа. Останній у праці «Українська раса» так висловився про В. Щербаківського: «Вадим Щербаківський, брат Данила (1877-1927), надзвичайного знавця українського мистецтва, знищеного большевиками. Це член багатої родини українських археологів, дослідників і теоретиків. Пригадаймо хоч частину їх, як ось: Володимир Антонович, Катерина Мельник-Антонович, Дмитро Яворницький, М. Біляшевський, А. Поль, Лев Чикаленко, Б. Фармаковський, В. Данилович, Б. Козловська, В. Гошкевич, П. Курінний, М. Макаренко, М. Рудинський, М. Фукс, П. Бурачков, Я. Пастернак, І. Борковський.

Сам Щербаківський багато працюючи в українських наукових інституціях закордоном, продовжував традицію Київської історичної школи. Школу цю заснував великий історик Володимир Антонович. Це він перший зрозумів усю вагу протоісторії ще в 70 роках минулого століття, коли навіть в Західній Европі ніхто не робив її предметом університетських студій...

«Щербаківський, — каже далі Ю. Липа, — закликає до відродження цієї питомої української історичної школи. Своїми історичними розвідками він вплинув і на чужинців. Напр., його гіпотезу про гельонів прийняв найбільший славіст проф. Нідерле. Деякі його твердження впровадили й польські вчені до своїх монографій про загальну історію». (Юрій Липа, «Українська раса»).

Змістом життя В. Щербаківського було збагнути та пояснити, як формувалася українська нація. Пізнати праджерела — як коріння, з яких походить український народ. Степові могили — чи справді наша слава? Наші церкви, релігійні та побутові звичаї, українські вишивки, писанки, тканини і навіть хати з їх неперевершеними прикрасами — все це витвір духовости українського народу, — вчить В. Щербаківський.

Щоб знайти найстаріші пам'ятки, найглибші коріння українського народу, В. Щербаківський вивчав праісторичні культури Малої Азії, Туркестану, Сибіру і Заходу. Шукав вісток про Україну у грецьких та перських літописах ще з часів Олександра Македонського. Повних 55 років працював він над збагаченням української науки, української культури! Серед 30,000 експонатів, що їх зібрав і залишив в київському історичному музеї Данило Щербаківський, чимало примірників, зібраних і описаних В. Щербаківським.

Народ треба пізнати як всяку живу людину, вивчаючи, доглядаючи і виховуючи, — казав В. Щербаківський. Не можна знати людини раз побачивши чи побалакавши з нею, треба знати її молоді роки, виховання батьків і середовище в якому вона розвивалась, — тоді тільки можна мати повну уяву про неї, можна оцінити її і дати відповідне доручення! Так любив висловлюватися В. Щербаківський.

Крім Ю. Липи, що був публіцистично-історичним послідовником В. Щербаківського, останній мав ще кількох учнів, в тому уже згадуваних Олега Кандибу і Борковського. Якби не еміґраційні умови правдоподібно мав би він їх більше, як також побачили б світ і його всі інші праці — наприклад, друге видання «Формації української нації», «Українська хата», над якими він працював до останніх днів свого життя. З огляду на наукову вартість цих праць, цікаво б знати, де вони знаходяться і яка доля їх жде? Ми вважаємо, що НТШ чи УВАН мають зацікавитися спадщиною В. Щербаківського, в тому згаданими монографіями. Ми вважаємо, що видання цих двох найцікавіших і найважливіших праць буде справді гідним пам'ятником і вікопомним вкладом в історію української культури.

***

На закінчення про нашу співпрацю з професором В. Щербаківським. Вперше ми зустрілися з ним в 1945 році, в Мюнхені, в Українському Комітеті на Розенгаймер вулиці. Звернувся він тоді до Комітету і персонально до мене, як керманича Культурно-освітнього відділу, за порадою і допомогою при відновленню діяльности УВУ та допомоги новоприбулим професорам.

По докладному обміркуванні справи, ми накреслили орієнтовну програму дії, а в першу чергу ширших сходин всіх науковців, що або перебували в Мюнхені з давніших часів, або щойно прибули в зв'язку з евакуацією з інших теренів Німеччини. Перша нарада і кілька наступних відбувалися в приміщенні Культурно-освітнього відділу Комітету, а пізніше наради відбувалися в інших місцях, в тому і на Дахауер вулиці.

Не цікаво подавати докладно про всі зібрання та ухвали, а лише варто підкреслити, що пізніше ми дуже близько заприятелювали з В. Щербаківським, співпрацюючи в науковій, гро-

мадській, церковно-релігійній та побутових ділянках. Із наших спостережень та висновків із окремих подій — ми прийшли до переконання, що він був надзвичайно цікавою, або навіть «оригінальною» людиною. Найперше, він був справжнім і великим ученим. Скрізь і завжди він міг без кінця говорити про окремі ділянки української культури. Наприклад, одного разу, на великих зборах у Фіріх школі (де містився Мюнхенський відділ УТГІ), з приводу свята Різдва Христового В. Щербаківський замість стандартного «слова», до якого він був покликаний, він почав з того, що мовляв, що тут говорити про загально відомі речі, я краще розповім Вам про українське Різдво та звичаї, з ним пов'язані. І зробив справді чудовий огляд нашого Різдва. Всім дуже припало це до серця, бо і нагода і авторитет вченого і форма викладу — все дуже пасувало до настрою...

Таксамо в моїй родині, де він часто перебував на Різдво, Новий рік, Великдень, бо був у нас звичай запрошувати одинаків на ці свята. Отже, в такій родинній обстанові, був він дуже балакучий, дотепний, умів підтримувати розмови на різні теми. Особливо багато розмовляли про спільних знайомих. Випадково сталося так, що майже вся наша родина знала працівників Історичного Музею в Києві, в тому й Біляшівського і Д. Щербаківського, навіть події, що призвели до трагічної смерти Данила. Виявилося, що й він сам був добре поінформований і майже докладно знав про все, що тоді трапилося. Само собою зрозуміло, що спогади та деталізація подій тих страшних часів — надавала нашій розмові особливої цікавости. Найчастіше розмови зверталися на його улюблені теми. Досить було побачити якийсь український національний сувенір, чи побутову річ (килим, рушник, вишивану сорочку), чи страву на столі, як починалася розмова від старих часів... В таких випадках всі присутні, — а особливо наші діти та їх приятелі — затаївши дихання слухали і слухали, поки старший не кінчав свого слова. І треба признати, що це не була «проста балаканина», вихвалювання себе чи своїх здобутків, а розумне пояснення історичних фактів досвідченою людиною, то була «проповідь» української культури.

Ми вище вже сказали, що вважаємо Вадима Щербаківського великим ученим. Але варто зазначити, що своєю вченістю він ніколи не хвалився. Говорив і доводив лише те ,про що сам добре знав. Інколи здавалося, що він «занадто впертий», але це тільки так здавалося, бо насправді йшлося про доведення своєї рації. Любив студентів, молодих адептів науки, всіляко допомагав, але був суворий і вимогливий до них. Ми мали можливість з ним керувати кількома докторськими дисертаціями на філософічному факультеті, то при цих нагодах переконалися, як нелегко було молодим кандидатам здобути похвалу чи навіть позитивну рецензію. Мав він також одну (може навіть несимпатичну) рису: він не любив багатьох своїх колег за фахом. Про деяких вчених в той час (ми звернули на це увагу) він висловлювався неприхильно... казав, що вони неуки.

Варто ще пригадати деякі особливості його побуту. Де він жив і як жив, трудно нам щось певного сказати. Одне відомо, що був він сталим відвідувачем студентської їдальні. Одягався він більше як скромно, можна сказати, що навіть недбало, особливо його верхній плащ та капелюх були вже таки дуже старенькі... Нас такий зовнішній вигляд не дуже дивував, бо ми знали кількох вчених в Україні (академік Корчак-Чепурківський, академік А. Кримський), що таксамо вважали, що людині, яка працює над збогаченням духового життя, нема часу та не личить займатися своєю зовнішністю.

Мав В. Щербаківський ще одну дуже важливу особливість — неприязнь до москалів і до московської культури взагалі. Він міг при всяких нагодах пригадати і порівняти численні випадки з історії відносин України з Московщиною, особливо випадки обкрадання наших культурних вартостей. Він знав, де і що знаходиться в музеях Московщини з наших історичних пам'яток, яким чином вони туди потрапили. Він твердив, що і тепер діється те саме, що було раніше, всі історичні здобутки археологічні, мистецькі пам'ятки живих людей (науковців, мистців) різними методами Москва забирає з України. Щодо цього Щербаківський був твердий і безкомпромісовий.

Ось таким В. Щербаківський залишився в моїй пам;яті.

Денис Квітковський

З РІДНИХ ПАРАДОКСІВ

Невтральні — символи «патріотизму»

Коли я був ще дома, під рідною стріхою, то в нас у найліпшому випадкові називали хрунями всіх тих українців, котрі деклярували ісповідували й практикували невтральність у боротьбі гнобленого українського населення проти чужого гнобителя.

Дезертирами всюди називали й далі називають всіх тих: що або відмовляються або навіть втікають із фронту боротьби, з поля бою. А чи не є ми в боротьбі, в затяжній війні за свободу — національну й індивідуальну — проти поневолення й тиранії?!

Пальцем показують на тих, що стоять бездільно і з руками, заложеними за спину, придивляються, як горить хата сусіда; кладуть за ґрати часто тих, що не рятують власної хати в вогні.

Інакше у нас сьогодні — на еміґрації. Велика частина з нас виконує свої національні й громадські обов'язки віддано й совісно. Велика частина поставила себе в ролю «помічників» й допомагає — також совісно й чесно — тим, що працюють у першій лінії, в організованих рядах, пам'ятаючи стару приповідку, що «один в полі не воїн». Але є й третя група українців, які називають і уважають себе одинокими, дійсними «патріотами». Коли запитаєте їх: «До якої організації чи партії належите?» — Вони гордо відповідають: «До ніякої. Я невтральний».

І ці невтральні українці починають завойовувати українське життя. На них є великий попит у проводах наших громадсько-політичних організацій (напр., УККА), у проводах братерсько-забезпеченевих союзів, у фінансових інституціях і взагалі всюди, де невтральність стала модою, гаслом і символом. На них є попит всюди, де політична організація чи політична партія, як інституції, та приналежність до них стали предметом осуду, погорди, насміху невтралів.

Деякі з цих «невтралів» пишуть цілі політичні «трактати», кидаючи болотом і вогнем ненависти на все, що є в нас організоване, зв'язане разом тією самою ідеєю, чи тією самою метою. Вони, ці «учені», «мудрці», ці одинокі невтральні «патріоти», щоправда, паскудять у першу черґу в те гніздо, в якому вони виростали й з якого вийшли, але це тільки для замилення очей наївних; вони проти всякого організованого українського життя. Якщо не вірите, «перегляньте» — для прикладу, хоч «трактат» та статті «невтраліста» з Мюнхену, або перечитайте кілька статтей його «учепика», що видає для нього і таких як він газету в Чікаґо. Перший черпає своє знання з Декларації Прав Людини Об'єднаних Націй та з майже 12-річного досвіду під радянською дійсністю, а другий — з Брітанської Енциклопедії... Обидва не належать ані до одної української організації; обидва не одобрюють, не оправдують існування й дії ані одної української організації, а тільки критикують все українське організоване життя і вважають себе — і тільки себе — дійсними, непомильними українцями.

Але вони «невтральні»... Хоч один із цих невтралістів повинен знати із студій, а другий частинно із студій, а частинно з «досвіду», що природа не терпить невтральности. Щоб хоч крихітку «піднестися» до ерудиції моїх «дискутантів», я купив собі великий словник англійської мови Вебстера, і там під гаслом «нютер», «нютрал», а по-нашому невтральний, читаю такі дефініції: ніякий, ані одна річ ані друга; не приналежний до ніякої «партії». В біології: без сексуальних органів, асексуальний. І далі: особа або група, яка не бере участи в контесті - змаганні між індивідуалами або націями, скастрований звір і т.д. В словнику є ще такі дві цитати: «Провидіння ніколи не є невтральне» (Саут) і «Ані риба, ані м'ясо, ані добрий червоний оселедець» (Драйден).

Так, так, я знаю, що міжнародне право знає і невтральні держави і невтральні політики чи позиції — міжнародне право, особливо модерне: знає і багато інших речей. Але звичайна, первісна, здорова й творча природа не знає і не терпить невтральности. Якщо б усе стало невтральним у світі — люди, звірі, птахи, рослини тощо, — то це означало б кінець життю. Невтральність — це смерть. Невтральність — це повне заперечення творчости.

Уявіть собі, що в нашому змаганні за ще — кажімо, в нашому змаганні за «самостійну й соборну» — всі ми одного дня здеклярувалися невтральними: проголосили гасло «моя хата з краю» і навіть «на печі» не деклямували більше «Ще не вмерла» й не погрожували б ворогові «задрожить Варшава»! Уявіть собі таку ситуацію. Чи не був би це кінець України?!

Або уявіть собі знову, що в боротьбі за сво-

боду України ми всі знову рішилися стати збоку і — як часом пси проти повного місяця почали гавкати й скавуліти один на другого, закидаючи один другому несотворені речі! Тоді наш національний віз стане серед дороги, бо не буде кому його тягнути.

В єдності сила. Чи не співаємо про це в церквах? Чи не деклямуємо про це на всіх академіях? А коли хата наша в вогні, - ніхто не може, не сміє стояти з боку.

Організації, політичні партії, революційні, ідеологічні рухи тощо самі по собі і в собі не є ані добрі, ані злі. Вони «невтральні» й є такі добрі або такі злі, як ті люди, з яких вони складаються. Організації є конечним злом. Вони були б непотрібними, якщоб люди не мали вищих цілей. Великі діла можливо зробити, великі цілі можливо осягнути тільки спільними силами.

Тому якщо ми маємо - а ми напевно маємо! - вищу мету перед нами як нація, ми мусимо гуртуватися, приступати до організацій, які найближчі нам по душі й спільно тягнути національний віз до означеної мети. В час загального національного змагання за певні спільні ідеали, - стояння збоку, невтральність дорівнює зраді!

Ми ніколи не осягнемо повної, беззастережної єдности думки й дії. Це було б також проти природи, яка кормиться різноманітністю для свого існування. Але взаємопоширання є таке саме протиприродне явище, як і беззастережна єдність. Ми є національний організм. Тому нас зобов'язують ті самі закони. Одним із елементарних законів такого національного організму є гармонія думки й дії - гармонія через різноманітність.

Гармонії думки й дії не найдемо, не осягнемо ані застосуванням «доброзичливої невтральности», ані «войовничої невтральности». «Доброзичливу невтральність» практикують ті, котрі стоять бездільно й тільки придивляються, як горить їх власна або їх сусіда хата, також ті, котрі приглядаються тільки і сміються як їх брати і сестри тяжко, часом невміло тягнуть національний віз.

«Войовничими невтралістами» є ті, котрі не тільки не помагають гасити вогонь або тягнути національний віз, але ще й злобно насміхаються, критикують, ба навіть гальмують. Перші йдуть часом на національні імпрези й забави, «кидають» малі пожертви на деякі національні цілі, але в загальному стоять збоку й пишаються своїм «патріотизмом», мовляв, «ми не мішаємося до нічого», ми не сваримося з ніким, ми не ворогуємо з ніким. Другі «невтралісти» також жертвують на деякі імпрези, часом ходять до церков, «щиро» моляться і на повні груди співають «Боже, єдність нам дай»: але поза тим або одинцем, або маленькими групами «кують зброю» на брата й навіть стріляють у нього - у формі «власних», «невтральних» і обов'язково «демократичних» «трактатів», статей у власній пресі, рефератів тощо. Перші байдужі до роботи не невтральних, а другі намагаються скомпромітувати і знищити їх. Одні й другі мають одну спільну рису: стояти збоку.

На мою думку:

1. Всі українці повинні належати до тієї чи іншої політичної організації чи партії, які стоять на засаді української національної свободи й державної суверенности.

2. Всі українські політичні організації, партії, рухи, угруповання тощо повинні співпрацювати, співдіяти в площині чи в площинах, в яких вони згідні й які дають зміст, напрям і мету їх існуванню. Одною з таких площин є здобуття чи привернення національно-державної свободи Україні в загальному й кожному з її мешканців зокрема. Поза тим вони можуть і повинні навіть конфронтувати свої ідеології, програми, стратегії з ідеологіями, програмами, стратегіями інших подібних українських політичних угрупувань в доброзичливій, джентельменській, гідній дискусії, з якої всі дискутуючі повинні щось навчитися.

3. Кожний з нас індивідуально, належачи до організації, найближчої нам духово й ідейно, має також не тільки право, але й обов'язок конфронтувати ідеї, програму, стратегію, тактику і взагалі ідеологічно-стратегічні позиції своєї організації з власним умом і власним сумлінням, з вимогами українського життя та з вимогами часу так як він індивідуально їх розуміє. Організація, яка не має в собі такого творчого елементу - нидіє і гине. Рівночасно організація — це люди, які її творять. І від людей, які творять її, залежить і її характер, її ідейно-моральний зміст і її практична ефективність в змаганні за осягнення мети, для якої вона постала.

Я напевно не проповідую «казармщини», примусової приналежности до якоїсь партії. Є люди, які за своїм характером не надаються до ніякого організованого життя. Такими можуть бути великі індивідуальності: генії з одного боку, й деструктивні демони-анархісти, з другого. Ці категорії не вмістяться в ніяке організоване життя. Я говорю про звичайних людей, які є фактично будівничими нашого життя, у відміну до творців і руїнників.

Я водночас думаю про нашу українську політичну еміґрацію. Якщо ми є чи вважаємо себе політичною еміґрацією, то з цього титулу, за висловом наших братів-галичан, ми маємо й певні політичні обов'язки. Одним із таких обов'язків є спільне, в єдності змагання за відзискання української Свободи в найширшому розумінні цього слова. Якщоб ми не мали цього обов'язку, то ради чого кинули ми рідні землі? Чи не більше зискала б Україна, якщоб замість бути мертвою колодою на еміграції, ми були б залишилися дома й припаймні хемічно збагатили наш чорнозем?!

У нас дуже в моді стало гасло демократії. Але демократія не є анархія, хаос. Демократія для свого існування й діяння потребує певної дози організованости й дисципліни. Вона діє сьогодні через організації, через політичні партії. Інакше неможливо в масових, великих суспільствах. Ті, що живуть у сучасних демократичних країнах, хай докладно простудіюють собі як функціонує демократія у вільних суспільствах. Ті з них, що мешкають у ЗДА, мають змогу приглядатися - як діє ця найбільша демократія в світі. Пригадуєте собі: як то перед кожними виборами всі середники комунікації: преса, телевізія, радіо, ба навіть проповідники в церквах завзивають американський народ: «Голосуйте на партію вашого вибору», зн. голосуйте на яку хочете партію, але голосуйте, і то на партію, бо тільки через політичні партії демократія може існувати й діяти в сьогоднішніх суспільствах.

Невтральні — це вороги і демократії.

«Свято Державности і Суверенної Соборности України»

Коли нова українська еміґрація почала приїжджати в цей благословлений край американський, то тут уже знали про українські свята державности й соборности. Свято державности звичайно святкували 1-го листопада, а 22-ий січень був днем української соборности. Не було певности щодо року — 1918 чи 1919?

Нова політична еміґрація внесла «ясність». За її директивами, в багатьох місцевостях день 1-го листопада став Днем Зриву («всі зірвалися зо сну...», а день 22-го січня днем Державности. Але з роком була — і є й далі — халепа. Коли проголошено українську державу? Дня 22 січня 1918, чи 22 січня 1919 року? А може й не 22 січня, й не 1918 чи 1919 року? От якраз довідуємося, що на 1967 рік плянується святкування 50-ліття з дня проголошення Української Народньої Республіки (УНР проголошено III-ім Універсалом дня 20-го листопада 1917 р.). Впйде знову проблема: яка є різниця між «державою» і «республікою»? І що маємо святкувати — державу, чи республіку, та в котрий день і рік?

Але вернімся до Америки. Як знаєте з преси, тут величаво святкується день 22 січня. Біда з роком і з назвою цього дня. Що святкуємо 22 січня? День державности, день самостійности, день соборности? Ніхто не знає. А може? Може дехто знає, але не хоче сказати? Може за цією «конфузією» криється якийсь «патріотизм»?! Наприклад, провінційний патріотизм... Є й такі речі.

Колись, прикрашуючи сцену, на синьому тлі звичайно писалися такі золоті цифри: 1. 22. 1918, або 1918 — 1. 22. — 1919. Цього року я вже бачив такі написи: 1. 22. 1919. Десь «випав» 1918 рік. При цьому й наша математика пішла в дубину. Бо хоч цього року на деяких сценах пишалися великі золоті букви на синьому тлі:: 1. 22. 1919, то офіційні проклямації, і вступні слова, і головні промови ішли під гаслом 48-их роковин української державности... хоч згідно з моїм обрахунком, коли відняти 1919 від 1966, то залишається тільки 47, а не аж 48.

З рятунком — і то радикальним — прийшла «Народна Воля». Це, зрештою, нормальне явище. Чей же там редакція має до розпорядимости послуги учених істориків і правників. Те, що ми святкуємо дня 22 січня, «Народня Воля» назвала: «Свято Суверенної Соборности» («Народна Воля», від дня 20 і 27 січня 1966 року).

В тій же «Народній Волі» від дня 10 лютого 1966 року находимо довшу статтю п-а Т. Кобзея п. н. «Свято 22 січня у світлі одного тижневика» й там говориться про «48 роковини нашого найбільшого свята, Свята Державности і Суверенної Соборности України». Я навіть не беруся «міркувати» й мудрувати на тему «суверенної соборности», й як то дійшло до тієї «суверенної соборности» 48 років тому... «Народна Воля» винна вияснення принаймні своїм читачам.

«Народна Воля

Коли ми при «Народній Волі», то пригадалася мені одна «історійка» в цій газеті, яку, для історичної правди, хочу й мушу спростувати. В числі від дня 1 липня 1965 р. якийсь добродій І. Зак (псевдо?) в статті п. н. «Оборонна Війна України триває далі від 1920 року» з підзаголовком: «Як на це питання дивився провідний публіцист ОУН полк. А. Мельника». Цим публіцистом мав би бути я. І там про мене пишеться, що я заступаю «свій напрямок у справі приязних контактів із совєтськими уря-

довими делеґатами під фірмою «культурного обміну». Моя відповідь на це твердження: Неправда! Злобна видумка! Доказ: моя стаття в зв'язку з подіями на університеті Ратґерса.

Два: Далі пишеться про мене, що я був до Другої світової війни видавцем і головним редактором «Самостійної Думки. Неправда! Я ніколи не був головним редактором «Самостійної Думки», я був редактором тижневика «Самостійність» у Чернівцях.

Три: «Духова дезерція». «Під цим наголовком», пише І. Зак, «опублікував даний публіцист (зп. Денис Квітковський) і редактор довшу статтю в цім місячнику за лютий 1936. Стаття зазначена літерами «А. Д.». Неправда! Я ніколи не писав статтей під літерами «А. Д.». Я не писав згаданої статті! Я взагалі не писав у «С. Д.» — хоч під згаданою статтею готовий і сьогодні підписатися.

М. Дем'янчук

«РОЗХОДЖЕННЯ В СВІТОГЛЯДІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ І ЇЇ БАТЬКІВ»

Під повищим заголовком помістив п. Б. Гасюк статтю в журналі «Смолоскип» ч. 4, за липень-серпень мин. року.

Цю статтю я уже читав декілька разів, і щоразу вона настроює мене так погано, що важко мені дати відповідь бодай на деякі її місця. Щоб відповісти на неї вичерпно, треба було б списати гору паперу, а на те не дозволяє, на жаль, стан мого здоров'я, тому обмежуся до кількох відповідей.

В першу чергу важко мені зрозуміти, що розумів п. Б. Гасюк, пишучи м. ін. таке: «Без перебільшення можна сказати, що світогляд західньоукраїнської старшої генерації, яка зараз перебуває на еміґрації, формувався під впливом таких історичних чинників: «1. Визвольні Змагання 1917-20 років, а з ними пов'язана леґенда і романтика боротьби».....

Що саме розуміє п. Гасюк під «леґендою і романтикою боротьби», що мали б мати вплив на світогляд старшої української генерації, яка творила чини, вела боротьбу і, роблячи це, не мала часу віддаватися романтиці. Як загалом уявляє собі п. Гасюк вплив цеї леґенди і романтики на світогляд учасників? Цей світогляд оформлювався виключно завдяки фактам, дійсності, добрим або злим потягненням нашого тодішнього проводу, а не завдяки леґендам чи якимсь романтичним настроям. Ми, учасники тодішніх подій, не думали про творення леґенд, нам присвічувала ідея створення української самостійної держави. Леґендою можуть бути чи і є тодішні наші змагання для молодших поколінь, а а не для нас, тому годі говорити про те що наш світогляд формувався на леґенді та романтиці боротьби. Хіба що я хибно зрозумів сенс того речення...

Далі говорить п. Гасюк, що «Гідність людини, людини як остаточної мети... була цьому «волюнтаризмові» зовсім чужа, зовсім незрозуміла». І в дальшому виправдує п. Гасюк цей світогляд 30 років, але рівночасно називає його «загумінковим, дрібним, назадницьким в «сучасних ґльобальних умовинах 50-их і 60-их років». Прочитавши це, насувається до голови така маса різних думок, що прямо не знати, з чого почати.? Бож лише можна радіти з того, що наша сучасна молодь захоплюється такими взнеслими ідеями та проблемами як «гідність людини: людини як остаточної мети»..., але чи ж наше старе покоління і попередні покоління нашого народу не мали серед себе великого числа гуманістів чистої крови? Чи котрийсь народ виказав у практиці більше виявів пошанування гідности людини, навіть ворога, як наш український народ — не аж тепер, на еміґрації але від непам'ятних літ. Подавляюча маса нашого народу на кожнім кроці, за кожної ситуації завжди виявляє свій гуманізм. Аджеж завдяки наївній вірі наших чесних провідників в 1918-1919 рр. саме в ЛЮДИНУ та в ті високолетні гасла всяких соціялістичних партій наших сусідів, що на своїх прапорах виписали їх, мабуть, вже тоді з розрахунком та премедитацією, ці наші соціялістичні провідники не творили української армії, бож вони вірили, що так як вони не мають наміру йти грабувати чужу землю,що такасамо й інші «ЛЮДИ» не посміють це зробити у відношенні до України. А що вийшло? Як виказала свою людську гідність московська: польська, жидівська, румунська, мадярська, німецька «Людина».?!..

Наш народ має в своїй крові, психіці, національній вдачі стільки елементів щирої, непід-

робленої «людяности» та гуманности, що нам цих гасел проповідувати зовсім не потрібно, вони нам вроджені, але натомість треба вимагати, щоб інші люди — наші сусіди зі звіряче хижацькими інстинктами у своїй вдачі та ментальності — щоб вони плекали в себе ці самі шляхетні прикмети та риси народнього характеру: а тоді інакше будуть виглядати взаємини між ними і нами. Не знаю, які «зміни і той увесь проґрес у духовому житті людства»... має на увазі п. Гасюк, «які мали місце на нашій планеті за останніх двадцять років»?! Де той проґрес, коли весь світ кричить про глибоку кризу, про занепад етики, моралі, зріст злочинности! Який зокрема проґрес бачить п. Гасюк у духовому відношенні в Україні? Чи посилення русифікації, утруднювання нашій молоді студій, брак всякої духової опіки в українськім дусі для тих мільйонів українського народу, що поза офіційними границями УССР це той проґрес? Чи зробив також проґрес Дін Раск та інші Кеннани в тому напрямку, щоб визнати право на самовизначення і для українського народу бодай нарівні з африканськими півдикими племенами?

Я і багато таких старих могіканів, як я, зовсім не будемо собі з того робити великих клопотів якщо із-за нашого незмінного світогляду п. Гасюк зачислить нас до тих «з пересічними чи нижчепересічними інтелектуальними і ментальними спроможностями». Свідомість правоти та слушности наших переконань, оперта на гіркім довголітнім життьовім досвіді, зовсім не підказує ані мені, ані багатьом моїм ровесникам змінювати їх. І нехай наша сучасна молодь вміє шукати правди, не вірить на слово не лише нам, нехай також не захоплюється й іншими «правдами».

Якщо правдою є, що сучасна молодь (не кажеться в тім уступі п. Гасюка, що «українська сучасна молодь», тож гадаю, що він думав про всю молодь5 «кладе далеко більше ваги на принцип гідности людини як індивідума (незалежно від його політичних переконань, віровизнання, національности, раси, економічного стану), ніж це робили її батьки», то це було б лишень з користю для людства. Одначе, дивлячися отвертими очима на сучасні події на нашій планеті, ще зовсім не видко ані трішки цеї зміни в практичному застосуванні, хоча б навіть у взаємовідносинах між молоддю. І знов приходить на думку спомин про минуле, про те, як тодішні наші студенти, захоплені високими гаслами братерства, рівности та свободи, включалися в революційні гуртки іншої молоді, зокрема московської та польської, працювали над соціяльним освідомленням своїх друзів, вбачали в москалях та поляках своїх братів — людей, а рівночасно занедбали працю для свого власного народу, не освідомлювали його під національним оглядом, що було найважливішою справою, і гинули на шибеницях за справу соціялізму, а коли прийшла хвиля визволення — їхні колишні товариші москалі чи поляки не показали себе «людьми», лишень огидними гієнами в людському тілі. От і боюся я та інші старі того, щоб знову колись наша молодь не переконалася в облуді своїх сучасних товаришів інших національностей. Можна лишень тішитися, що наша молодь не закинула ідеалів самостійної, соборної української держави. Так і повинно бути. Важним є, щоб — дивлячися на цей ідеал з іншої точки зору, як її батьки — наша молодь вибрала саме ту найкращу та найправильнішу точку зору, правдиво-українську державницьку точку зору, оперту на добрім знанні нашої історії, наших помилок під час останніх Визвольних Змагань, вірно оцінила сучасне становище та наші позиції.

Але відносно цього скептично наставляє мене уступ, що каже: «Клич «Україна для українців» зараз невистачальний. Він являється пережитком і реакційним кличем, зате клич «Україна — спільне добро її громадян» — це ідея поступова, яка йде з духом часу, це ідеал сучасности й майбутньости». З того уступу виходить, що п. Гасюк «вломлюється в отворені двері». Адже ж Україна була першою новітньою державою, що законним шляхом забезпечувала рівні права всім громадянам своїм без огляду на національність, віровизнання тощо. Адже всі національні меншості мали в Центральній Раді своїх представників! Чи саме лише ми, українці, маємо на весь світ кричати, що ми не будуємо України для українців і може ще запрошувати чужинців на свою землю тоді, коли їх в останньому часі і так напхалося на нашу землю більше як треба, а нашу молодь гонять до Казахстану? На мою гадку, нам найбільше потрібно великого патріотизму в першу чергу до всього українського, а потім уже і до всякого іншого. Таж не будьмо сліпі та глухі на дійсність! Адже всі наші сусіди виказують куди більший патріотизм свій та шовінізм у кожнім відношенні, хоч і не щадять гучних проклямацій про рівноправність всіх громадян. Така є сучасна дійсність на наших землях, і ці факти мусимо ми і тут, на чужині, брати до уваги і не теоретизувати лише, а дивитися дійсності в вічі.

І може саме тут, де ми, старі знаємо ціну

брехні та різницю поміж високолетними словами фарисеїв і їхніми задумами та ділами є та різниця між нами і молоддю, що дається взяти на ті зовні гарні, але фальшиві гасла. Аджеж не вперше лунають по світу гасла свободи та гідности для людини, а що з цих гасел роблять колишні ентузіясти, а пізніше державні мужі пануючих націй? Звичайна річ, наша молодь повинна проповідувати ці гасла поміж своїми та чужими, але рівночасно вона мусить завжди пам'ятати й про те, що ці гасла, як дотепер, у практичнім застосуванні не примінювалося саме до української нації. Буде великою заслугою нашої молоді: якщо їй вдасться, напр., переконати жидівську молодь про те, що не слід жидам виклинцати по своїх великих божницях у червні кожного року нашого гетьмана Богдана Хмельницького, як і не повинні вони у своїй неузасадненій ненависті вважати Гол. От. Симона Петлюру спричинником жидівських погромів, що їх в більшості докопували білоґвардійські частини або міське різнонаціональне шумовиння. Буде також великою заслугою нашої молоді, коли вона переконає польську молодь в тому, що в ім'я справедливости поляки повинні перестати зазіхати на наші західні землі. А вже дуже великою заслугою буде для нашої молоді, коли вона у своєму все людство любов'ю обіймаючому ідеалізмі зуміє настроїти американську молодь прихильно до українських національно - державницьких змагань, покаже тій молоді дотеперішні промахи американського уряду, почавши від през. Вільсона аж по Джансона у відношенні до слушних прав України, як пригадає англійцям, французам та італійцям наслідки їхньої піддержки російських білоґвардійських генералів Денікіна, Корнілова, Вранґеля, Юденіча проти України та інших поневолених народів, як пригадає англо-французам їх нелюдське поступовання у відношенні до українських армій, котрим заборонено було доставити ліків тоді, коли наші вояки тисячами гинули від тифу.

Ми, старі колишні вояки, нездолані кулями та хворобами, у наших Визвольних змаганнях маємо безліч доказів на негуманність наших ближчих і дальших сусідів, більше ніж мають їх інші нації, і ми в першу чергу маємо право вимагати того, щоб вони були справжніми людьми тепер та в майбутньому.

Як подумати, що ми з причини вбогости чи незарадности не показали до цього часу ані одного фільму з нашої найновішої мартирології — чи то про Талергофи та Ґмюнди, про мадярські шибениці в 1914 та 39 рр., про Домб'є, Вадовіце, Берестя, Бриґідки, Березу Картузьку, Винницю та всі інші братські могили на рідних землях, про Воркуту, Колиму та всі інші каторги, — то направду мало хто зможе зрозуміти, зокрема з молодого нашого покоління, чому саме з такою великою резервою ставимося ми до «захоплення» деякої частини нашої молоді тими облудними гаслами, що хочуть проповідувати «гідність людини, людини, як остаточної мети». Це все вже давно переспівувані пісеньки скомпоновані зручними композиторами для наївних, це ті сирени, що мають зваблювати слабих. Кілька разів у своїй довговіковій історії наші провідники дали себе заманити по волі чи поневолі тими милозвучними пісеньками про любов, рівність, братерство, співаними тоді, коли котрийсь з наших сусідів потрапляв у нещастя. Щож ставалося тоді, коли щастя знов усміхнулося йому?

Наприкінці бажаю п. Б. Гасюкові, щоб він ще раз зревідував своє становище до світогляду старшого українського громадянства і не лишень частинно цей світогляд оправдував, але розглянувся бодай по широкій Україні та знаючи сучасний стан, поставився критично до того, що він сказав у своїй статті.

Всій нашій молоді бажаю, щоб у неї жевріла в душах така любов до безталанної України, якою палав пок. Симоненко.

Я. Шумелда

СТРАТЕГІЯ ТА ТАКТИКА УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

Лібералізм, що з ним так тісно зв'язаний капіталізм, силою історичних умовин, занадто наголосив ролю абстрактної одиниці та силу її розуму, не даючи відповідного місця для інших вимірів і сил життя. Соціялізм і комунізм переакцентували — теж силою історичних умовин — клясовий вимір суспільного життя, підбудовуючи вимогу соціяльної справедливости матеріялістичною механікою суспільного життя. Націоналізм, зокрема визвольний націоналізм територіяльно розбитих чи поневолених народів, перенаголошував — знову під впливом обставин і історичних потреб — ролю національної спільноти в суспільному житті, конечність доосереднього спрямування всіх сил на національну мету, апелюючи до серця та романтики, та не наголошуючи відповідно ролі одиниці, демократії, соціяльної справедливости та матеріяльно-соціологічних аспектів життя.

Ця розчіпленість трьох головних вимірів суспільного життя виявилася найкраще в ідеологіях, які були домінуючими під час Другої світової війни. Німеччина, Італія та Японія репрезентували націоналізм, цим разом імперіяльний, а не визвольний, СССР московський тип комунізму, а західні демократії лібералізм. Імперіяльні та тоталітарні націоналізми розбито силою, але диференціяція життя на національному принципі не лише не віджила, але й скріпилася, зокрема серед поневолених народів. На полі ідейного бою залишився переможним лібералізм і комунізм, які на свій лад намагаються формувати обличчя земного гльобу.

Український визвольний націоналізм уявляє собі суспільно-політичний світ як спільноту вільних народів, де здійснена буде ідея соціяльної справедливости, гідності, пошани та поваги до кожної людини, не дивлячись на її етнчне чи расове походження. Це не концепція нівеляції всього життя по лінії якоїсь механічної чи супер- індивідуалістичної теорії минулого, але залишення всього суспільного життя в його багатогранності, динамічності та творчості. Це не насильство одного народу над другим, не штучно створені насильством імперії чи світ поділений кількома людьми на сфери впливів, але солідарна співпраця народів, побудована на засаді права та правопорядку, що випливає з поваги до кожного народу, віри в його творчі здібності та свідомість взаємної

Василь Прохода

НА ДНІ ЖИТТЯ

Нагодувавши бриґаду та одягши роздягнених урків, Прохода виводив усіх по сиґналу на роботу. Розвід відбувся на «лінійці» перед брамою табору. За брамою чекали конвоїри з насадженими на рушниці баґнетами. Завданням залізничної бриґади була будова під'їзних колій від залізниці до заводу. Тим часом треба було викопати в ґрунті на відповідну глибину триметрові пасма для прокладки шпал з колійницями. Спочатку праця сяк так йшла, а коли земля замерзла, її треба було довбати кирками. Викон був слабий, бо мерзла земля гірша від каменистого ґрунту. Норму треба було виконати, бо інакше це повело б до зменшення пайки хліба.

Начальник КВЧ мав рацію, коли говорив, - «як примусимо, будуть працювати. Тут відогравав ролю не лише канчук, але й сіно. На великих будовах комунізму цим сіном була пайка хліба.... Щоб здобути її, з різношерстного елементу злодійського. блатного й політичного — творився колектив, де один одного підганяв і заохочував до роботи, щоб спільно виробити норму для одержання цієї пайки. В цьому полягав «ентузіязм» в так званому комуністичному будівництві. При цьому значну ролю відогравав бриґадир умінням орґанізувати працю так, щоб не було дурної роботи та був корисний ефект для одержання більшої пайки. В цьому полягало **едине стремління в'язня — вижити,** цебто зберегти своє життя.

Пристосовуючись до таборових умов, в'язні автоматично виконували те, що від них вимагалось, підпорядковуючись волі різних начальників, починаючи від конвоїра.. Постійне нагадування про провину мимовільно пересвідчувало в необхідності відпокутувати її самовідданою працею. КВЧ дбало про належний вплив на психіку в'язнів. Радіо-репродуктори та приміщені на кожному кроці таблиці з комуністичними гаслами й закликами мимовільно засвоювались в свідомості слабовільного в,язня. Пос-

залежности й пов'язаности в цьому обмеженому просторі, що його називаємо землею.

Цей ідеальний, універсальний лад можна б назвати міжнародним солідаризмом, додаючи деякі уточнення. Солідаризм держав-народів, а не пануючих чи експлоатуючих клік, і свідомість, що все суспільне життя — не не спокійне та мирне плесо океану в погідний день, але повна тертя, непорозумінь, змагань і зударів людська течія. І саме відклик до почуття солідарности мав би вносити елементи гуманности, свідомости взаємної залежности, необхідність міжнародного правопорядку і змагання мирними засобами та для конструктивних цілей.

Немає причин — чому ґарантом міжнародного порядку,форумом і засобом для культурних, соціяльних, економічних і політичних зв'язків між вільними народами, їхнього спілкування в творчості та здобутках на різних вдтинках життя не могла б бути міжнародна організація типу Об'єднаних Націй. Пишеться типу, бо діюча ООН ще має деякі залишки домінації великих держав над меншими народами, її органи не повністю розвинені для всебічної співпраці та швидкого полагоджування міжнародних конфліктів.

Життя кількох народів на певному континенті чи його частині може вимагати тісніших та глибших культурних, політичних і економічних зв'язків між ними, ніж це може забезпечити загальна організація типу ООН. Але нема причин — чому при ООН не можуть існувати реґіональні з'єднання народів в рамках принципів і напрямних праці цієї організації. Або чому такі добровільні з'єднання, а не під командою, натиском чи навіть насильством «старшого брата», не можуть виринати в поодиноких частинах земного ґльобу під загальним наглядом організації типу ООН?

Такі реґіональні бльоки творяться зараз в різних частинах земного ґльобу в більшості без зв'язків з ООН. Деякі з них — як НАТО чи Варшавський Пакт — є творами суто військового характеру, та вони не беруться тут до уваги. У спробах і заходах для тісної економічної та політичної реґіональної співпраці, як ось «інтеґрація» Західньої Европи, відчувається натиск складного міжнародного положення, брак виробленої традиції та намагання копіювати інтеґрацію ЗДА, до яких европейські обставини зовсім неподібні.

Західня Европа, без центральної та східньої, є малим територіяльним простором, і він не має потрібного сільсько-господарського запілля. З'єднання народів всієї Европи чи навіть Европи та Північної Азії (совєтська частина Азії), давало б цілий ряд великотериторіяльних і економічних вигід як для Европи, так і для Азії. В тому останньому з'єднанні російський колос був би збалансований і московський імперіяльний гін припинений.

тупово у нього зникав протест проти несправедливого відношення та упослідження. Виконання нових завдань, які ставила кожному комуністична партія, вважалось справою геройства, чести та шляхетности. Так протягом десятка і більше років політичний в'язень перетворювався в безвільного обивателя, якого після звільнення з табору, замісць «ЗЕКА» знову називали «ґражданіном». Був це вже прототип «советського человєка» — горде досягнення комуністичної партії в системі примусового витворення комуністичного суспільства. В цьому полягало перевиховання, де школою були в'язниці та табори...

Підізних колій було кілька, тому була організована ще одна бриґада з в'язнів та підпорядкована Проході. Згодом, коли до жіночого відділу табору прибуло пару сот жінок, з них було утворено дві жіночі бриґади. В одній з них бриґадиром була учителька-українка, яка дістала 10 років примусових робіт за те, що в часі німецької окупації учила **дітей по підручниках з вирваними портретами Леніна та Сталіна.** Другою бриґадою керувала завзята телеграфістка з українських політичних в'язнів. Прораб підпорядкував також і ці бриґади Проході на правах десятника. Жінки взагалі були язикаті, нікого не боялися й спочатку не хотіли визнавати авторитету Проходи,тим більше, що він мав давати до ППЧ виміри для оцінки їх праці. Але потім, коли переконались, що він все робив доцільно та справедливо, виконували у власних інтересах всі його вказівки. Зі свеої сторони Прохода вважав жінок неповноцінними на дуже тяжкій земляній роботі, але потім побачив, що вони працювали ліпше від його «блатної братії» й їх викон був більший. Щоб якось натягнути викон своєї бриґади не менше як на 100%, він сам також працював з киркою та лопатою й своїм прикладом заохочував інших. До цього його примушував також холод. Добре одягнені конвоїри розкладали для себе ватру і грілись біля неї, а в'язнів до огню не підпускали. Витримати від 7 години ранку до 5 години вечора було дуже тяжко при значному морозі в легкому подертому одязі та в тісних з дерев'яною підошвою черевиках.

Коли прибули до табору жінки, їх помістили в ліпших бараках, які були відокремлені до жіночої зони, а всіх мужчин вигнали до великого бараку-сараю, на два відділи з триповерховими нарами, де могло поміститись до 800 в'язнів. Лягали на цих нарах покотом, тісно один біля одного, одягнені і взуті. При цьому рекомендувалось прив'язувати черевики на ногах дротом, щоб під час сну їх не було вкрадено. Мало того, у всіх завелись воші. Барак кишів блощицями. В таборі не було ще лазні з прожаркою на одяг від вошей. Коли в'язні приходили з роботи, в бараці-сараї було темно, а тому не видно було, щоб знявши сорочку та підштанки, можна було тих вошей бодай трохи вибити. Тому тяжко собі уявити, які фізичні й моральні муки доводилось переносити при такому «відпочинку» після тяжкої роботи на холоді. В бараці-сараї було також холодно з зіпсованим людськими випарами повітрям. До того ж, коли в час роботи дощило, одяг був мокрий і його треба було висушувати на власному тілі. Тіснота, постійна гризня блатних озлоблених урків, коли все копонилось як в звірячому барлозі, напружували нерви до крайности.

Більше шести тижнів організм Проходи, ослаблений ще перед тим 20-місячним перебуванням у в'язницях, таких умов не міг витримати. В початку грудня він застудив живіт. До цього прилучилась кривава дизентерія. Привівши бриґаду з роботи, він подав до «планчасті» звіт про виконану працю, одержав на кухні баланду, роздав її, але сам вже не міг їсти. Пішов він до амбулаторії. В ній лікарем був один доктор медицини з в'язнів. Коли Прохода зняв свою подерту тілогрійку та завошивлену сорочку, при чому частина вошей залишилась на ньому,вигляд у нього, мабуть, був дуже жалюгідний, а тому лікар накинувся на нього:

Ти що, розуму позбавився? Чому раніш не прийшов? Як у тебе вистачило сили при такому виснаженні ходити на роботу?

Вислухавши чинність серця та легенів, лікар ще раз критично оглянув Проходу, а потім з сумом сказав:

«Пізно ти, брате, прийшов. Дизентерія тебе доконає. Жодного дієтного харчування й жодних ліків на посилення твого організму у нас нема. Ти вже дійшов до останнього етапу твого життя. Помреш!»

-- Помирати, докторе, я ще не збираюсь.

«Не намагайся даремно, доходяго. все рівно помреш. Я не повинен тобі цього говорити, але не хочу потішати тебе надією. Будь спокійно готовий до посмертного етапу».

Цілком роздягненого Проходу обтерли мокрим рушником, дали білизну без вошей та положили до так званого стаціонару з двоповерховими нарами, де було два десятки хворих, переважно на дизентерію, з яких щодня хтось умирав. Нема ліків, нема дієтної страви, але що ж, треба без них видужати!

У Проходи зміцнилась непереможна воля до життя та віра, що він переживе хворобу й буде жити. Його заступник в бриґаді прислав на другий день пайку хліба й навіть порцію м'яса, що дістала бриґада за добрий викон, але Прохода з вдячністю за уважність повернув все, бо не міг те їсти. Тоді жінки дістали десь цукру та білих сухариків. Пізніше стали видавати в тому стаціонарі по 12 грамів цукру, що з висушеним з хліба сухариком було єдиною стравою. В стадії остаточного виснаження почуття голоду приглушилось. Лікар був переконаний, що Прохода помре, а тому, оглядаючи хворих, коли підійшов до нього, з цікавістю подивився на живого покійника.

«Ти ще живий, доходяго?»

— Живий і буду жити, поки не переживу наших батьків. —

«Яких батьків?»

— Хіба не знаєш? Сталіна та Берію. —

«Ну, не говори такого!»

Ця зухвала відповідь стала пізніше відома опер-уповноваженому НКВД як рішучий доказ непокірливости. В системі большевицької диктатури не було від її вождя довір'я навіть найближчим його соратникам. Тому в таборах, крім досконало певних і вірних владі начальника табору та начальників КВЧ, режиму і спецчасти, були ще «оперуповноваженні» НКВД,що являлись безпосередніми очима та ушами Берії і Сталіна. Вони мали найбільшу владу в таборі. В'язні жартівливо називали їх «кумами». Оці «куми», крім слідкування за процесом перевиховання та охрещення політичного в'язня в майбутнього «советського человека», вишукували ще корені у кожного в'язня в місцях його перебування на волі, довідуючись — з ким він жив і працював, щоб кожного політичного непевного щодо совітської влади зробити «ворогом народу». Для цього вони мали сексотів серед в,язнів. Так у кабінетах оперуповноважених НКВД, а пізніше МВД народжувались десь далеко поза табором нові кандидати для постійної мобілізації робсили на великі будови комунізму.

Протягом двох місяців Прохода боровся зі смертю. В його тілі залишалась лише іскра життя. Майже щодня з його сусідів по нарах в

стаціонарі один або два помирали й їх відвозила з табору стара сіра кобила. Була це, здається, її єдина служба, бо потреби табору обслуговувало тягарове авто. В справах «Спец части» не писалось, що в'язень помер, лише помічалось, що він «Убыл по літеру В». Уникали й в'язні цього слова, говорячи, що «відвезла сіра кобила». Вона добросовісно відвозила знедолених в останню дорогу.

На весні Прохода почав видужувати. Поки він лежав в стаціонарі, табір трохи впорядкувася. Напівзруйнований невідомого призначення мурований двоповерховий корпус був тоді відремонтований та розділений на чотири секції. В кожній з них був приміщений «Отряд» (відділ) з 10 бриґад по 25 душ в середньому. Кожна бриґада мала в такій секції свій участок, на якому стояли подвійні двоповерхові дерев'яні ліжка, так звані «вагонки», кожна на чотирьох в,язнів. Скрізь були вивішені написані на таблицях гасла, серед яких було й таке: «Согретые любовью нашего Вождя Иосифа Виссарионовича Сталина мы, с воодушевлением выполним данное нам задание». Словом все було уряджено, як хвалились «культурно». З бувшого бараку - сарая зробили кухню з їдальнею, в залі якої відбувались імпрези гуртка художньої самодіяльности під керуванням культорґів КВЧ. Крім того, там відбувались зібрання та реферати, що починались політичним оглядом міжнародного становища з дальшою характеристикою на полі комуністичного будівництва та його досягнень і успіхів. Одного разу начальник табору капітан Ґрінзберґ, говорячи про тяжку для робітників ситуацію в капіталістичних країнах, сказав, що в Англії на кожну душу населення припадає менше як по 400 грамів хліба, а в Совітському Союзі навіть в'язні мають не менше 600 грамів, а хто має добрий викон в роботі, дістає тисячу й більше грамів.

Вошей та блощиць вже позбулись, бо була уряджена лазня з «прожаркою», Всі були одягнені й взуті, як говорилось, «по сезону», хоч ще дещо бракувало, бо, наприклад, Прохода був виписаний зі стаціонару без штанів, які були раніше відібрані для якогось роздягненого урка.

По видужанні, Проходу відпустили зі стаціонару з 2-ою категорією працездібности — напівінваліда. Він повернувся до бриґади для праці «дневальним», цебто прибиральником, обов'язком якого було мити підлогу на участку бриґади, утримувати чистоту й порядок, а головне пильнувати, щоб не були украдені речі членів бриґади, що на роботі.

В березні місяці була переведена реорганізація у відділах в'язнів з переведенням загального лікарського огляду для визначення категорій працездібности та зі зміною персонального складу в'язнів у бриґадах. Ці зміни робились майже кожних три місяці, щоб в'язні не здружились в бриґадах ближче та не виник у них колективний спротив проти якогось самодурства начальників. При цій реорганізації була витворена бриґада півінвалідів, що мала переводити легку працю по впорядкуванню зони табору, збудувати в ньому дорогу та хідники. Проходу назначили керувати цими роботами. Але довго працювати йому не довелось. Він лише пристроєм знівелював площу табору та зробив схему каналів для відводнення, проїжджої дороги та хідників. Березнева погода в Талліні була противно холодна з морським постійним вітром. Прохода застудився. До нього вчепилась хвороба, подібна до ґрипи, й його знову положили до стаціонару.

В час праці по впорядкуванню табору Прохода познайомився з українським жидом Борткевичем. Працював він в ППЧ економістом. Хоч він не був политичним в'язнем, бо попав на 5 років до табору за якісь фінансові комбінації, але був симпатичним і приватно розмовляв по-українськи.

Був там і один учений аґроном-українець, який працював по реконструкції будов табору та щось проєктував. Хоч він був політичним в'язнем, але, бажаючи відпокутувати свою провину в час німецької окупації, в розмовах виявляв себе прихильником сталінської системи будування комунізму. Прохода мов необережність сперечатися з ним на цю тему й досить гостро, що можливо стало відомо «опер-уповноваженому» НКВД. Цей аґроном мав бажання виїхати в Казахстан на цілинні землі для праці по спеціяльності й очевидно заслужив довір'я начальства, бо пізніше його туди послали.

Був там серед інших українців ще молочар Коцюба, який удавав з себе (на словах звичайно) великого патріота, але раніше працював не в українському, а в польському Маслосоюзі. З ним спочатку Прохода відверто висловлював свої погляди, а потім зауважив, що він ходив «по справах» до «опера» НКВД.

В стаціонарі, куди положили Проходу, на цей раз було ліпше. Для хворих уже були окремі залізні ліжка з солом'яними матрацами, простирадлами та байковими ковдрами. Харчі були хоч і грубі, але ліпші від попередніх, також і сякі-такі ліки появились. Але все рівно сіра кобила вивозила на вічний відпочинок

когось із в'язнів. Той, хто тратив рівновагу духа, не витримував і догорав як свічка.

Організм Проходи був дуже виснажений, він мав дистрофію вищого ступеня, але вже одно те, що він не мусів, будучи «зігрітим любов'ю» Сталіна, віддавати решту своїх сил на «виконання данних завдань», не погіршувало його фізичного стану, і він від хвороби поволі одужав. Тоді дали його до стаціонару видужуючих, щоб він позбавився дистрофії. Часом давали йому іньекції аскарбінової киселини та глюкози. В тому стаціонарі пробув він два місяці, але не міг прийти до здоров'я. На лікарській комісії установили, що він має старечу дистрофію, якої його організм вже не здібний позбутись. Його «актирували», цебто визнали нездібним до фізичної роботи інвалідом. Таких «актированих» звільняли з табору, але лише «битовиків» (з кримінальними статтями), а політичних зачисляли в бригаду інвалідів. На роботу їх не гонили, лише часом вони допомогали прибирати в бараці та підмітали сміття в дворі табору.

Десь в серпні місяці Проходу здибав економіст ППЧ Борткевич і запитав його, що він робить.

— «Дивлюсь я на небо та й думку гадаю», — відповів Прохода.

—Дивуюсь я вам. Ви інженер, гадаю, що маєте знання й досвід в будівництві значно більші ніж ті, що керують працями за зоною. Замість того щоб належно влаштуватись, ви голодуєте в бригаді інвалідів.

— То мене мало цікавить. Я не збираюсь робити тут якусь кар'єру..

— Даремно. Тримати себе на становиці дистрофіка вважаю недоцільним, бо довго не витримаєте. Також даремно тримаєтесь свого чехословацького громадянства, бо чехи все рівно вас звідси не визволять, а для належного влаштування тут воно може лише перешкоджати. Треба до обставин пристосовуватись та виявити свою покірливість.

— Все рівно. Знявши голову, по волоссі не плачуть. Вся система й організація рабської роботи противна моїй вдачі. Я хочу зберегти рівновагу духа, а тому хочу бути далі від того всього.

— Зі своєю філософією ви свого становища не поліпшите. Хочете, я поможу вам найти таку працю, де вас не будуть нервувати?»

— Прошу! Цікавий я, що то буде за робота

— Кравецька й пошиттєва майстерня та бригада в'язальників морських сітей потребують табельника-рахівника. Праця нескладна, а в своїй чинності ви будете безпосередньо підлягати мені. Там вам буде спокійніше. Харчі будуть ліпші, а до того ж невелику платню будете мати.

Прохода погодився. З майстерні він влаштував свою нескладну канцелярію і перебув зиму. В квітні його покликали в кабінет начальника КВЧ. Там був начальник табору капітан Ґрінзберґ, якого боялись навіть одчайдухи. Капітан наказав Проході роздягтись цілком, а лікареві оглянути його та визначити категорію працездібности.

«Видно, що ви значно поправились», зауважив Ґрінзберґ.

— Так, гражданін капітан, трохи опух, — відповів Прохода.

Лікар з в'язнів мусів погодитися з начальником і визначив Проході, замість інвалідної категорію легкої фізичної праці, хоч це могла зробити лікарська комісія, але протестувати було недоцільно.

— Ви інженер, але, замість того, щоб керувати працею на будівництві за зоною, сховались писарювати в кравецькій майстерні.

— Коли дістану наказ виходити за зону, я його виконаю, — лише міг відповісти Прохода.

Але не довелось йому працювати на будівництві та зайняти там становище десятника, а потім прораба, бути розконвоїрованим, цебто вільно рухатись за зоною, мати матеріяльні вигоди й не попасти пізніше в Заполяр'я за 68 рівнобіжник північної широти на Воркуту. Для цього бракувало найголовнішого — покірливости та відданости большевицькій диктатурі. Це визначав «оперуповноважений» НКВД. І вирішав долю в'язня.

Минула пара тижнів, коли раптом зайшов до майстерні дозорець і скомандував: «Прохода, збирайся негайно з речами! Поїдеш на родіну.»

В «спецчасті» сказали, що є розпорядження відправити чужинців до Ленінграду, ніби для репатріяції. Таких набралось в таборі сім: 3 поляки, австрійський німець (добрий кравець), мадяр, росіянин Микола Попов з Болгарії (маляр) та Прохода з Чехословаччини. Їх відвезли на станцію, а на другий день були вже в Ленінграді, де «чорним вороном» були перевезені до пересильної в'язниці «На Крестах» проти бувшої Александро-Невської Лаври. З тієї в'язниці спочатку дійсно щотижня відсилали до Бреста по 50 в'язнів. Що то за люди були — невідомо.

Через 6 тижнів Проходу та Миколу Попова, який народився в Болгарії, викликали з при-

балтійцями на етап. Коли їх вивели на двір, там вже була вишикувана колона біля сотні в'язнів. В супроводі конвою з попередженням: «Крок вправо, або вліво вважається спробою до утечі, а тому спричинить негайне вживання зброї», в'язні були відведені на двірець і там посадженні до «столипінських» вагонів.

Ці чотири вагони вночі були причеплені до якогось товарового потягу. Вранці в'язні побачили, що везуть їх на Схід в напрямку на Вологду.. За царських часів Вологодська губернія була пострахом для звичайного заслання політичних в'язнів. Відбував там заслання і Сталін, але його далі Сольвичегодська біля Котласа не засилали, тому він звідти двічі тікав. Тепер цей «геніяльний вождь пролетаріяту» посилав за колючі дроти на каторжні роботи на дві тисячі кілометрів далі на Північ — в тундру, в Заполяр'я. Звідси навіть білі медведі не помогли б утікти.

Для цієї мети комуністична партія й правительство вирішили в 1940 році побудувати Північно-Печорську залізницю скоростними методами з найменшим капіталовложенням при використанні людської сили. Будівництво закінчилось в 1942 році. Скільки сотень тисяч в'язнів своїми костями уторили ту залізницю, — не відомо.

Починаючи від Ухти через Печору аж до Воркути і далі через Уральський хребет до пристані Салехард на Обі на протязі більше тисячі кілометрів по боках залізниці ще залишились дерев'яні вишки для вартових конвоїрів над в'язнями, які будували ту залізницю. Ці вишки були німими свідками минулого жорстокого насильства над «першими піонерами» комуністичного будівництва з визиском людської сили до остаточного виснаження.

Від старих каторжан, які уціліли лише одиницями від кожної тисячі, Прохода довідався, що в'язням доводилось перетягувати й переносити на собі матеріяли, знаряддя й шатра, в яких при лютих морозах спали вночі. Про якісь гігієнічні та санітарні умови не доводилось навіть думати. При рухові колони конвоїри просто пристрелювали тих в'язнів, які знесилені падали і нездібні були вже рухатись.

Про Воркуту говориться в неопублікованих «Записках непокірливого» на дні життя Василя Проходи. А взагалі можна сказати, що московська система примусового творення нового суспільства з бувших обивателів Російської імперії, названої Совітським Союзом, спричинилась до розшарування цього суспільства, крім пануючої групи комуністичної верхівки, ще на три категорії поневолених. Переважаюча більшість — це ті, що червоним терором та примусовими роботами зведені до стану безвільних покірливих виконавців усіх заходів комуністичної диктатури. З них повстав ідеальний тип «совєтського человека», що є «гордим досягненням» Москви.

Багато є таких, що заради матеріяльних вигід пристосувались до обставин комуністичної системи та назовні є її прихильниками, але внутрішньо ненавидять цю систему як раби своїх панів, і готові їх зрадити.

Лише в незначній кількості залишились від знищення мільйонів непокірливих громадян поневолених націй **люди духа.** Вони нехтують матеріяльними вигодами з ласки гнобителів. Вони є тим ферментом, який пробуджує як у пригнічених , так і в прислужників насильства суспільну совість та почуття людської гідности, що є вродженими всім і навіть зневіреним та здеморалізованим злочинцям. Цих людей духа мало і діють вони непомітно, але вони впливають на тисячі й мільйони збайдужнілих обивателів, викликаючи у них прагнення до Правди, до загального Добра. Особливо це помітно серед нової, незаляканої генерації. Наслідком цього прийшло до лібералізму совітської влади, що дало значні щілини в московській диктатурі. Пройде ще десяток літ — і розпадеться її ворожа сила.

●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●

І. Кейван

ДМИТРО АНТОНОВИЧ

(Продовження з попереднього числа)

З огляду на роди зібраного матеріялу, Музей був поділений на три частини: бібліотеку архівну частину й чисто-музейну. Кожна з них мала багато колекцій та деякі спеціяльні відділи. Була велика кількість дуплікатів, що служили для обміну з іншими науковими установами і теж була поважна кількість депозитів. Бібліотека Музею мала 30 колекцій — періодичні видання українські та взагалі україніка (що їх було понад 3000 назв), церковні й богослужебні книги, всякі підручники, збірники ноти, календарі, каталоги, серійні видання, кар

тографічні праці, а найбільша частина — це були бібліотечні матеріяли покійних вже науковців, письменників та громадських діячів: С Смаль-Стоцького, О. Колесси, В. Біднова, Б. Лепкого, С. Черкасенка, О, Лотоцького, М. Левицького, Є. Чикаленка, Є. Вирового, С. Русової, І. Горбачевського, І.Боберського і т.д., а пізніше до цієї сумної колекції долучили нових покійників: В. Сімовича, О. Телігу, О. Ольжича, а вкінці й самого Д. Антоновича. Це були не тільки бібліотеки покійних: але й рукописи. листування і взагалі всякі пам'ятки — реліквії. цілий музей був як один великий цвинтар, на якому були поховані сотні визначних і тисячі менш знаних наших діячів з цілого світу. Діячів різних ідеольогій, різних фахів і станів, з різних ділянок людської праці, різної вдачі й долі, поєднаних і пов'язаних між собою найбільше своєю палкою любов'ю й посвятою для України» (Я. Бирич «Сторінка з чесько-українських взаємин»).

В архівній частині, що була, мабуть, зародком Музею від початку, були в першу чергу матеріяли українських організацій від 1914 - 1918 рр — спеціяльно матеріяли Союзу Визволення України, з таборів полонених з часів першої світової війни: Вецляр, Раштат, Мюнден Фрайштадт, Зальцведель та інші, теж архіви закордонних місій УНР і ЗУНР, частин УГА, що були інтерновані в Чехословаччині, а поза тим був архів українського студентства закордоном та безліч матеріялів всяких наукових установ: просвітніх, військових, політичних, пластових, спортових організацій та установ, як теж були персональні архіви - збірки рукописів, проклямацій, відозв, клепсидр, статутів і т.п. В чисто музейній частині були матеріяли в зв'язку з різними подіями та про діячів, що відіграли видатні ролі в цих подіях, як теж були твори з ділянок українського образотворчого мистецтва: малярства, графіки, скульптури й архітектури: твори Кричевського, І.. Труша, обох Холодних, М. Бутовича, К. Стаховського, К. Антонович, В. Цимбала, С. Мако, Г. і Т. Мазеп, М. Колядинського, Н. Геркен-Русової та інших, що працювали й творили на еміграції. Була там чудова збірка кіраміки, тканини, вишивок тощо. Був там великий відділ Шевченкіяни - повна збірка матеріялів з культу Шевченка на еміграції, дуже вартісний та рідкісний театральний відділ, з Республіканської Капелі під кермою О. Кошиця, безліч знимок, альбомів, репродукцій, печаток, відзнак, клішів і т. д., особливо матеріяли, що мали ближче відношення до визвольної боротьби України. Все це чудово посортував проф. Дмитро Антонович і завдяки його безприкладній праці і жертвенній посвяті. Музей дійсно став на висоті завдання. Тільки силою ідеї можна було доказати таких небувалих успіхів, тому сьогодні, з перспективи років, ми можемо усвідомити — яку унікальну ролю відіграв директор Музею проф. Дмитро Антонович. А взявши до уваги дуже тяжкі умови праці, коли Д. Антоновичу доводилося часто в холодному й неопаленому гаражі розбирати й сортувати експонати, то з цього видно, яка вийняткова це була людина щодо відданости ідеї. Так проф. Д. Антонович працював і посвячувався для Музею сам аж до 1930 р., коли прийшов другий постійний і вартісний працівник д-р Симон Наріжний - пізніше професор історії Східньої Европи УВУ, що по смерти проф. Антоновича був затверджений директором Музею (в 1946 р., тоді вже «Українського Музею»). Він теж, як і проф. Д. Антонович, взявся до праці в Музеї з великою любов'ю і посвятою та повнив свої обов'язки безкорисно. Слід згадати, що проф. Д. Антонович видавав неперіодичний часопис «Вісті», що давав докладні інформації про Музей. Часопис виходив з 1925 р. і мав об'єм 4-ох сторінок. Працюючи для Музею, проф Дмитро Антонович мріяв, щоб Музей перейшов у власний будинок і ця мрія вкінці здійснилася завдяки щирим пожертвам. Багато українських організацій та сотні окремих громадян, українських патріотів з Канади, ЗДА й Південної Америки, зокрема Українське Бюро в Лондоні включилися в збіркову акцію й допомогли зреалізувати. цей задум. В 1938 р. куплено будинок, перероблено його й достосовано до потреб Музею, і від тоді вже в Українському Домі Музей міг вільно й широко вести свою роботу. На жаль, це тривало недовго, бо незабаром вибухла друга світова війна, а з нею прийшли великі труднощі для українських установ, зокрема для Музею, бо навіть сам директор, проф.. Д. Антонович, був заарештований німецьким гестапом. Але найбільш трагічний для Музею був день 14 лютого 1945 р. коли в наслідок бомбардування Праги на Музей впала тяжкого калібру бомба, що важко пошкодила будинок і при цій нагоді згинуло чотири особи, була знищена архівна частина, депозити, дуплікати та все діловодство Музею. Це був найважчий удар для проф. Д. Антоновича, бо була зруйнована його духова дитина якій власне він посвятив стільки труду впродовж двадцяти років. Це може й приспішило

його смерть. З приходом большевиків Музей був перейменований на «Український Музей в Празі», але тоді його творець і довголітній директор лежав вже важко хворий і готувався відійти у вічність.

Крім цих великих заслуг в організуванні згаданих установ та довголітній праці в них, проф. Дмитро Антонович був ще головою Українського Академічного Комітету для міжнародньої інтелектуальної співпраці, був теж організатором Українських Наукових З'їздів у Празі, що відбулися в 1926 і 1932 рр.і в них проф Антонович виступав з доповідями («Праця в галузі мистецтва» та іншими). Був дійсним членом Українського Наукового Інституту в Берліні, співпрацював з різними чужомовними науковими журналами й праці проф.Д. Антоновича були часто публіковані в німецьких наукових журналах. Деякі наші науковці виступали з окремими викладами в чужинецьких високих школах та з доповідями в наукових товариствах. Виступав теж проф. Дмитро Антонович у Славістичному Закладі в Женеві й виголосив у французькій мові свою доповідь «Українські дерев'яні церкви». Належав до «Українського Товариства Прихильників Книги» в Празі, що його завданням було поширення української книжки та взагалі друкованого слова у світі. Товариство видавало літографований неперіодичний орган «Книголюб», що вийшов у 15-ти числах з 66 -ти статтями і поміж 24-ома авторами одне з найповажніших місць займав проф. Д. Антонович. Товариство влаштовувало виставки української книги й мистецького оформлення книги (проєкти обкладинок, ілюстрацій, екслібрісів тощо) і завжди ініціятором таких виставок був проф. Антонович. З нагоди міжнароднього з'їзду бібліотекарів та приятелів книги, що відбувався в Празі 1926 р. була влаштована виставка книжкової культури, на якій український відділ був винятково добре оформлений. За ініціятивою Українського Академічного Комітету був створений виставовий Комітет, що його головою був проф. Дмитро Антонович, який щиро взявся за діло й доклав усіх зусиль, щоб ця виставка була на належній висоті. І дійсно, цей відділ гідно репрезентував українську книгу... Було виставлено понад 2000 книжок, в цьому повна шевченківська збірка, що її скомплетував проф. П. Богацький, та чудові збірки екслібрісів й видавничих знаків, що їх прекрасно зібрав та упорядкував проф. В. Січинський. До цього ще в загальному каталозі була надрукована дуже вартісна стаття проф. О. Лотоцького «Українська книжка».

Слід при цьому згадати, що 1935 р. в Мистецько - промисловому музеї в Празі влаштовано виставку вибраних експонатів Музею ВБУ, що пройшла з великими успіхами, завдяки її організаторові проф. Д. Антоновичу.

(Закінчення буде)

Лев Биковський

КНИГАРНІ, БІБЛІОТЕКИ, АКАДЕМІЯ

Про інших співробітників у мене не лишилось виразних споминів. То була переважно молодь, яка постійно змінялась — окрім, може, трьох осіб: Галини Федорівни Вовк, дочки проф. Хв. Вовка, яку я пригадую собі ще з Петрограду; панночки Каліхевич, котра працювала спочатку в Головній Книжковій Палаті, а потім в Б-ці (згодом вона одружилася з Юрієм Меженком), та Християни Михайлівни Раджіоні, винятково вродливої. італійсько-українського походження, вона згодом одружилася з Романенком.

З осіб поза Б-кою, окрім згаданих і багатьох інших, про яких не залишилось в моїй пам'яті глибших слідів, довелося мені пізнати керівника Головної Книжкової Палати — Юра Іванова-Меженка (44 т. III, стор. 247-248) та Юра Ковалевського (45) — керівника Українського Бібліографічного Інституту. Обидві установи мали тісний зв'язок з Б-кою. Особливо Головна Книжкова Палата постійно переказувала Б-ці т. зв. «обов'язкові примірники» всієї друкарської продукції.

Буваючи службово в Головній Книжковій Палаті (106), я ближче пізнав Юра Меженка - письменника, бібліографа й літературного критика. Він скінчив історико-філологічний факультет Московського Університету. Був учнем проф. Н. М. Лісовського, який започаткував там виклади книгознавства. Переїхавши до Києва, Юр Меженко став діяльно працювати в Україні у всіх ділянках книгознавства. Він був вельми здібним, відданим і впертим у праці та своїм прикладом захоплював інших. Працю-

чи переважно на бібліографічному та бібліотечному полях, став першим теоретиком бібліографії в Україні і впровадив міжнародню бібліографічну десяткову клясифікацію друків в Головній Книжковій Палаті. Був її ентузіястом, опублікував підручник «Міжнародня децимальна бібліографічна клясифікація» (Київ, 1918 - 19) та пропаґував запровадження її по бібліотеках. Поза тим під його керівництвом Головна Книжкова Палата почала видавати «Книжну Літопись», періодичний орган поточної бібліографічної реєстраї книжок та інших друків, які виходили в межах України. Під впливом Юра Меженка я ближче зацікавився книгознавством, зокрема бібліографією та десятковою клясифікацією. Працюючи вже практично в бібліотекарстві я став студіювати увесь комплекс книгознавчих наук. Захопився ними до тої степені, що віддався їм практично і теоретично впродовж усього свого дальшого життя. То був наче мій черговий вищий щабель в службах українській книжці.

Юр Ковалевський працював в Книжковій Палаті, був близьким співробітником Юра Меженка і стояв на чолі Українського Бібліографічного Інституту при Головній Книжковій Палаті (106). Інститут мав завдання теоретично розробляти цю ділянку книгознавства. Згодом він написав про це інформаційно-програмову статтю в «Книгарі». Вона вийшла також окремою відбиткою (Київ, 1919).

Найближчий зв'язок Національна Б-ка мала статутово, за характером своєї діяльности, персонально і ділово з Академією Наук, під захистом якої перебувала. Тому мені доводилось Академію особисто та в службових справах часто відвідувати. З поміж осіб, з якими я мав найближчі зв'язки на терені Академії Наук, був на першому місці її неодмінний секретар, академік А. Ю. Кримський, відомий письменник, мовознавець і сходознавець (36). Він, хоч уроджений на Волині, , вважався звенигородцем, отже був моїм близьким «краяном». Мене лучили з ним давні, ще з 1913 р., московські зв'язки. Потім нас зблизили спільні трапезундські переживання 1916-17 рр. Тепер на бібліотечно-академічному ґрунті, 1918-19 рр., ці зв'язки затіснилися. А. Ю. Кримський відносився до мене сердечно, як до молодшого «родича». Працюючи в Б-ці я пильно спостерігав його відданість інтересам Академії і від того перейнявся майже культом його особи. Він був для мене взором простоти, науковости, терпеливости й самопосвяти для вищих справ нації. На цьому ґрунті зав'язалася між нами інтимна, глибока співпраця, зі взаємним розумінням. Я бував у проф. А. Кримського часто. Інформував його про перебіг праці і події в Б-ці, з персональним оглядом. Смію сказати, що я був подекуди його «оком і ухом» в Б-ці. Він давав мені різні вказівки для особистого, національно-громадського і бібліотечного поступовання. Перебував А. Кримський майже постійно в Академії на другому поверсі, де й урядував у своєму орієнталістичному кабінеті, обставленому полицями з книжками. Він тримав руку на живчику життя й діяльности Академії, був її душею і ділився зі мною, як колись у Трапезунді, своїми думками про біжучі клопоти академічного і особистого характеру. Оповідав про труднощі, які йому доводилось поборювати назовні Академії, особисті тертя поміж її персоналом та прикрості з деякими зрусифікованими академіками, які мусіли під тиском обставин поволі українізуватися тощо.

Буваючи в Академії, я пізнав також молодшого сходознавця П. Нич. Лозіїва (25, 1, ст. 176). Він був буцімто вихованком проф. А. Кримського. Дехто казав, що він був його «незаконним» сином. П. Лозіїв був освіченою, вельми інтеліґентною молодою людиною, був здібний і енергійний. У той же час, як всі руді, мав уперту й злісну вдачу. Між ним і проф. А. Кримським були постійні тертя, що переходили у прикрі сварки. П. Лозіїв так непристойно заховувався зглядом А. Кримського, а той терпеливо все це переносив, що мимоволі виникало припущення, що того роду непорозуміння можливі тільки між родичами.

Канцелярією Академії Наук короткий час завідував у 1918-19 рр., під керівництвом проф. А. Кримського, В. В. Дорошенко (46). Але я мав більше справ з Мик. Зах. Левченком (25, том II, стор. 172 та III, стор. 227-228), який був близькою людиною проф. А. Кримського.

З поміж академіків, окрім вищезгаданих, доля звела мене з проф. П. А. Тутковським, визначним геологом, зокрема знавцем Волині (25. I, стор. 29). Він разом з іншими заснував тоді в Києві вищу школу — Географічний Інститут. Прагнучи весь час до закінчення вищої освіти, я записався на відділ економічної географії Інституту. У вільних годинах, вечорами, вчащав іноді на виклади. З них найбільше уподобав собі виклади проф. П. А. Тутковського. Він був чудовим педагогом, блискучим викладачем і вмів захопити слухачів своїм предметом. Але,на жаль, із-за перебтяження працею і наслідком пізніших політичних подій, нічого

з моїх студій в Географічному Інституті не вийшло.

Син проф. П. А. Тутковського був цілковитою його протилежністю. Життєво незарадний, підсліпуватий, з двома парами окулярів на носі, слабкого здоровля і безхарактерний, він був «вічним студентом». При мені він, закінчивши перед тим дві високі школи, ще не був «готовий» для практичного життя і вступив на студії до третьої.

Буваючи в Академії та по різних її установах я мав приємність пізнати ще двох видатних українських науковців: мовознавця В. М. Ганцова (48), з Чернігівщини, й історика Й. Ю. Гермайзе (50 та III, стор. 224), жидівського походження. Обидва справили на мене гарне враження своєю глибокою інтеліґенцією, знанням і особистою вдачею. Одночасно я пізнав в Академії також і проф. В. Юх. Данилевича, історика (51).

Миле враження лишилось від розмов зі старим добродієм Михайлом Раджіоні, батьком двох вродливих доньок. Одна з них працювала в Національній Б-ці, а друга в Академії Наук. Він був італійсько-українського походження, з професії, здається, архітектор. Раджіоні приїхав до Києва звідкись з півдня України. Оповідав мені про перебіг свого життя та про своїх предків, з мистецьким підходом до кожної справи. Був дуже інтеліґентним, глибоким українським патріотом, що було рідким явищем серед старшого поколїння на провінції.. На прикладі його родини я бачив наочний доказ моїх тверджень про доброякісні впливи півдня на формування української нації.

З установ Академії Наук, в яких мені доводилося бувати, найбільше запам'яталася бібліотека Історико-Філологічного Відділу Академії Вона постала на основі книгозбірні проф. В. Антоновича. З неї перейшла на працю до Академії, в згаданій бібліотеці й друга дружина покійного проф. В. Антоновича — добродійка К. М. Мельник — Антонович. Маленька ростом, сухенька, але жвава старушка завжди порпалася в книжках, коли я туди заходив. Вона була як би ідейною і фізичною зв'язковою між XIX ст., добою проф. В. Антоновича і XX-им ст., добою Української Академії Наук (25, I, ст.33)

(Продовження буде)

Олесь Бабій

ОСТАННЯ ОФІРА ЦІСАРЕВІ

Гнат замовк і звалився у рів.
Фрейтер крикнув: Той спів — то дурниці.
Санітети! Гнат зовсім здурів!
Занесіть ви його до лічниці.

Бурмотів жовнір Леліко Сіяк:
— Гнат здурів? Най! Дістане медалю!
Ах, коби збожеволів і я,
то спочив би, наївся в шпиталю!

Так тяженько служити катам,
кровопивцям австрійським всесильним,
що завидуєш навіть мерцям,
і полоненим і божевільним!

Рано-вранці, як сонце зійшло
та осяяло гори і доли,
вогнемети спалили село,
монастир і словінський костьолик.

Як поглянуло сонце з-за мряк
на узбіччя гори Сабатіно,
то уздріло, що жовнір Сіяк
вже молився побожно, уклінно.

Він колись там, де річенька Сян,
в полонині пас батькові вівці,
і, бувало, той леґінь чабан
вигравав пісеньки на сопілці,

а в селі підчас гульбищ, забав
танцював аркана, коломийку
так, як жадний юнак не гуляв,
На весіллях зчиняв нераз бійку,

але все ж був для всіх — побратим,
бо таку мав натуру, що скоро,
посварившись, побившись із ким,
спір кінчав сміхом, жартом, докором.

На війні той веселий Антін
так змінився, що в битві й по битвах
все молився, готовивсь на скін,
Бога ревно благав у молитвах,

щоб Господь людям дав мир, любов
у біді, в лихоліттю страшному,
та поміг воякам усім знов
повернутись з чужини додому.

І тоді той побожний вояк
віднайшов хрест старий на руїні,
у куточку, де з битви признак
не було, хоч у цілій святині

кулі, бомби і вибухи мін
все розбили, й також криси дзвона
і престіл, крім амвону й тих стін,
де ясніла Розп'яття ікона.

Помолившись за себе й братів
перед образом Йсуса Месії,
піхотинець Сіяк мов зрадів,
і скріпивсь міццю віри й надії.

Із побоїщ, як втихла борня,
мрії линули в селища рідні,
проклинало вояцтво щодня:
— Щоб сконав цісар Кароль у Відні!

Як багато сиріт, удовиць
залишалось у нашій країні,
тисячі матерів, жон, сестриць
там жовнірів оплакують нині.

Защо гайворон, зграї вовків
обгризають кістки українців,
скільки згинуло тут руснаків
із наказу зайд, німців чужинців.

ХРОНІКА ЧІКАГО

Передостанній тиждень травня 1966 року, говорячи докладно час від 13-го до 11-го травня. Чікаґо визначилося неабиякою активністю. Ми глибоко переконані, що українська громадськість Чікаго вив'язалася в цій праці належно, і гості винесли про нашу громаду якнайкраще враження. І так:

Концерт Української Капелі Бандуристів

1-го травня відбувся, як можна було й сподіватися, дуже успішний концерт Української Капелі Бандуристів. Майстерне виконання композицій Бортнянського, Лисенка, Леонтовича, Хоткевича, Ніщинського, Січинського, Концевича, Китастого і Потапенка — залишили незабутнє враження на приявних (біля 2000 осіб). На концерті з визначних чужинців була пані Чіянг-Кай-шек, яку привітала несподівано пані Уляна Целевич. Поминаючи вже форму і зміст цього аж надто довгого привіту, було б дуже побажаним, щоб на майбутнє в таких випадках принайменше користатися належно опанованою мовою англійською.

З'їзд Комітетів Оборони Традицій Української Католицької Церкви

14-го травня по полудні відбувся в Чікаґо З'їзд Комітетів Оборони Традицій Української Католицької Церкви з терену ЗДА. Збори відкрив голова чікаґівського Комітету д-р Юрій Городиловський, а доповіді виголосили п. М. Мигаль і проф. Б. Попель. На З'їзд наспіли привіти від подібного Комітету в Канаді і Патріяршого Комітету в Нью-Йорку.

Після докладної дискусії, яка виявила з боку присутніх велике зрозуміння поваги, важливости і великих труднощів у майбутньому — створено Ініціятивний Комітет для підготовки З'їзду Комітетів ЗДА, Канади і взагалі. Рішено розпочати видавати квартальник, який ставив би справи українськости УКЦеркви і її організаційного завершення на належному рівні.

В 40-ліття смерти сл. п. Симона Петлюри

22-го травня відбулося в Чікаґо імпозантне відзначення 40-ліття трагічної смерти сл. п. Симона Петлюри. Святкування попередила Панахида в соборі св. Володимира, бо в Укр. Кат. Катедрі відбулася з цієї нагоди Панахида за поляглих у боротьбі за волю України. В Панахиді брали участь з прапорами делеґації комбатантських організацій на чолі з ген. П. Шандруком і полк. В. Филоновичем, також молодечих організацій м. Чікаґо і делеґація II Відділу ОДВУ з своїм прапором.. По полудні, в залі школи Шопена відбулася Академія-концерт з рефератом генерал-полковника Павла Шандрука і дуже доброю програмою, в якій брали участь поруч бандуристів і хору визначні українські й литовські мистецькі сили, які також прекрасно виконали кілька точок в українській мові.

Академія в 50-річчя смерти Івана Франка

Академія відбулася в цьому самому готелі де відбувалася Конвенція УНС. Нам здається, що це одинока імпреза, в якій Чікаґо в деяких моментах організаційного характеру «недописало». А шкода! Бо, поперше, організатори вже мають багато досвіду і мусіли знати, що орга-

нізаційні деталі відограють в остаточному ефекті дуже поважну ролю. Подруге, було аж надто багато часу, щоб усталити якнайдокладніший плян.

Мистецька частина і промови були на відповідному рівні, а певні заяви організаторів мали дуже обов'язуючий характер. До них належить і створення 4.000 Фонду ім. І. Франка на допомогу українській літературі. Ми хочемо глибоко вірити, що цим разом цей шляхетний намір зреалізується.

26 Конвенція УНСоюзу

36

Тиждень між 15 і 21 травня наше місто жило під знаком 26-ої Конвенції УНСоюзу. І як три перші дні зарисовували протилежні собі табори на Конвенції, що часами виявляли себе в дуже низькому рівні дискусії, — так останні дні пройшли під гаслами: «Насамперед УНС»: «За велич УНС» і врешті «Переміг Батько-Союз». Не дозволяє нам місце переповісти докладно перебіг Конвенції, її позитиви і неґативи. Подаємо тільки основні дані та один дуже негативний факт, який слід мати нам всім на увазі. Це останнє передруковуємо з «Конвенційних Вістей», за суботу 21 травня, п. з. «Обивательське наставлення». Ми думаємо, що делегати Конвенції Батька-Союзу, виставили собі дуже яскраву виказку «батьків народу»

***

ОБИВАТЕЛЬСЬКЕ НАСТАВЛЕННЯ

На Конвенції постав великий куріоз: коли один з делеґатів запропонував резолюцію про те, що Конвенція УНС засуджує переслідування української культури в Україні і протестує проти арештів і русифікації — то всі учасники прийняли цю резолюцію бурхливими оплесками. Але коли інший делегат, зараз після цієї пропозиції, запропонував, щоби ми ділом підтримали українську вільну науку й культуру і щоби кожний дорослий і працюючий член вплачував по 10 центів (ЛИШЕ ДЕСЯТЬ ЦЕНТІВ) місячно для розвитку української культури й науки, то на залі счинилось замішання і розпочалась така палка дискусія, що коли б її не стримав предсідник адв. І. Флис, то вона могла б провадитись цілий день.

Річ ясна, що через обивательське наставлення частини делегатів цю резолюцію було прийнято в КОМПРОМІСОВОМУ виді (але в якому?!). **Конвенція підтримує українську вільну культуру але... без 10 центових місячних датків.**

Варто пригадати також, які були палкі виступи деяких з тих делегатів, які виступали проти цієї «десятицентової резолюції» і як вони домагалися 55 дол. денної конвенційної «дієти» (платні)!!!

Лекція з точки «внески і пропозиції»: Ви можете «пропхати» на Конвенції майже кожну резолюцію, як довго Ви не торкаєтесь кишені нашого оброслого американським салом обивателя.

НОВИЙ ГОЛОВНИЙ УРЯД УНС

(О. З.) На 26 Конвенції УНС, яка закінчилась в суботу 21 травня в Чікаґо, обрано в кінцевому голосуванні таких осіб до Головного Уряду УНС:

Головний Предсідник — Йосип Лисогір, І-й Заступник Головного Предсідника — інж. Степан Куропась, ІІ-й Заступник Головного Предсідника — Марія Душник, ІІІ-й Заступник Головного Предсідника — Богдан Зорич (Канада). Головний секретар — д-р Ярослав Падох, головний касієр — Іван Кокольський, сьомий член Екзекутиви — Володимир Сохан.

Головна Контроля УНС: д-р Володимир Галан, Петро Пуцило, Іван Геврик (Канада), Іван Ващук, Іван Іванчук.

Головні Радні УНС: Тарас Шмагала, Тарас Шпікула, Степан Гавриш, Мирон Куропась, Анна Дубас, В. Запарнюк, Анна Чопик, Марія Демидчук, Олена Олек, д-р М. Данилюк, Іван Одежинський, А. Джула, В. Дідюк (Канада), Д. Попадинець (Канада).

ДАТКИ НА НАРОДНІ ЦІЛІ

26-та Конвенція УНС приділила на такі українські цілі:

УККА — 1.500 дол., Комітет Українців Канади — 253 дол., Курси українознавства на «Союзівці» — 1.000, Українська Католицька Катедра у Філядельфії — 1.500, Українська Православна Катедра у Філядельфії — 1.000, ЗУАДК — 500, Колегія св. Василія в Стенфорді — 500, Український Православний Пам'ятник в Бавнд-Бруку — 500, Пласт (ЗДА) — 500, Пласт (Канада) — 200, СУМ (ЗДА) — 500: СУМ (Канада) — 200, Православний Фонд ім. Митрополита Івана — 150, НТШ (ЗДА) — 500, НТШ (Канада) — 100, УВАН (ЗДА) — 500, УВАН (Канада) — 100, Американський Червоний Хрест — 250, Український Католицький Університет у Римі — 250, ФКУ — 250. По 150 дол. дістали: ОДУМ, Дівоча Академія у Фокс Чейс, Український Музей в Бавнд Бруку, УСК, Українська Вища Школа у Дітройті. По 100 дол. одержали: СУАСТ, МУН, Ветеранський Шпиталь в Еленвіль, Гро-

мадський Комітет у Дітройті, УВУ, КоДУС, Дівоча Академія в Словстбургу, Український Музей в Чікаґо, Університет у Ватерльо, Український бібліографічний центр в Ню Йорку, Продукція українських фільмів Кулинича, Будівельний комітет в Дітройті, Стипендійний Фонд при Філядельфійському університеті. По 75 дол.: Літературний Допомоговий Фонд. По 50 дол.: Організація Оборони Лемківщини, «Лемківські Вісті», «Український Історик», ОбВУА, Отці Студити, Осередок Української Культури у Вінніпегу, Українська Секція Університету в Оттаві. По 25 дол.: УОК, «Зарево», ТУСМ, Українська Католицька Церква в Омага, «Екран», Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі, «Сільський Господар», Українська Православна Церква в Річмонді, УСАМ.

Нова Управа II-го Відділу ОДВУ в Чікаґо

В суботу 19 лютого ц. р. відбулися Загальні Збори 2-го Відділу ОДВУ в Чікаґо. Після дуже обширної дискусії над звітами уступаючої Управи і уділення абсолюторії вибрано нову Управу в такому складі: Голова — інж. Володимир Бережан, заступник голови — Микола Яшко, скарбник — інж. Дмитро Пілецький, секретар — Микола Лаба, орг. референт — Василь Дорошенко, імпрезовий — Любомир Кузик, господарі — Петро Патуляк і Андрій Ступа. Контрольна Комісія: д-р Андрій Гаєцький — Голова, члени: Михайло Панасюк і д-р Е. Дуб.

Загальні Збори Українсько-Американської В-ої Спілки

В суботу 26-го лютого 1966 року відбулися Загальні Збори Українсько-Американської Видавничої Спілки в Чікаґо, братньої організації ОДВУ.

Інж. Степан Куропась у своєму звіті підкреслив дальший ріст і успіхи Спілки, додавши, що все це завдяки жертвенній і даровій праці членів Дирекції. Від ЦУправи ОДВУ привітав усіх присутніх д-р Петро Стерчо, передавши щирий привіт і признання членам Дирекції за їхню працю.

Після уділення абсолюторії, вибрано Президентом Спілки інж. Степана Куропася і слідуючих членів Дирекції: Юрія Буксара, Василя Дорошенка, Миколу Лабу, д-ра Івана Лисейка, Миколу Яшка: Михайла Панасюка, Івана Петручка, Володимира Попадюка, д-ра Петра Стерча і Володимира Різника.

Загальні Збори ухвалили виплатити до кінця цього року всім уділовцям дивіденду у висоті 5%, що і є доказом росту та належної господарки.

У сороковий день смерти
сл. п. інж. О. Бойдуника

Заходами Комітету Об'єднаних Організацій м. Чікаґо і стейту Ілиной — дня 21-го травня відбулися Панахиди в соборі св. Володимира і катедрі св. Миколая за душу сл. п. Осипа Бойдуника. Дня 22-го травня відбулися Жалібні Сходини в залі при соборі св. Володимира о годині 12.45. Сходини відкрив інж. Білинський, а коротку доповідь мав ред. Михайло Панасюк.

ПРЕС ФОНД «С.У.»

Д-р Семен Шевчук — 2 дол., О. Гошовський 5 дол., Михайло Граб — 1, Володимир Процик — 5, М. Ковальський — 1, М. Масюк — 1, А. Мацко — 1, С. Вовк — 1, М. Оброца — 1, д-р П. Сайквич — 2, С. Олесницький — 1, С. Романик — 1, О. Чесюк — 1, М. Байрак — 2, М. Стороженко — 1, А. Гринюк — 1, І. Ганущак — 1, М. Лутчак — 1, М. Дзява — 1.25, О. Ройко — 1, І. Качмар — 1, І. Матчук — 1.

Щиро дякуємо!

Independent Ukraine

2315 WEST CHICAGO AVENUE

CHICAGO 22, ILLINOIS, U. S. A.

Return and Forwarding Postage Guaranteed

BULK RATE
U. S. POSTAGE
PAID
Chicago, Ill.
Permit No. 7547

To:

MR. J. PUNDYK Dec 63
1931 E. 8th Avenue
HIBBING, MINN. 55746